

K programu narodov.

Jezikovne naredbe za Češko in Moravsko so poročile z jedne strani umetno zanečeno vznemirjenje med nemškim narodom, demonstrativne izlete Schönererjancev čez avstrijske meje, obstruktivno postopanje nemških strank in frakcij v osrednjem parlamentu, pri vsem tem pa kazanje na potrebo jezikovnega zakona in preustrojenja države v federativnem smislu.

Za federalizem se izjavljajo ne le med Slovani, sosebeno Čehi, temveč tudi med Nemci, sosebeno v glavnem antisemitskem Dunajskem glasilu, potem pa tudi od strani mislečih avstrijskih Nemcev v nekaterih velikonemških organih, doslej zlasti v Delbrückovih „Preussische Jahrbücher“. Glavno mladočesko glasilo priporoča sedanjemu nehomogeni, ne preveliki, ne pretvrdni večini Dunajskega državnega zbora, naj bi se lotila sestavljenega federalistiškega programa.

Stvar ne pojde tako nagloma, kakor mislijo vročerkviki, in umestniše bi bilo priporočati to, kar je najpotrebniše in tudi najprej izvršljivo. Slovanske stranke naj gledajo, da jim ne uide to, kar bi sedaj mogle doseči narodom in državi na korist.

Čudno je vsekakor, da „Narodni Listy“ silijo v tem momentu na to, kakó bi se vstvaril primeren program; mislili bi pač, da ga nosijo slovanske stranke in frakcije že davno v žepu, ter da so pripravljene za vsako izpremembo položaja porabljeni ga. V resnici so jo Mladočehi zagazili, ko so se zadovoljili z jezikovnimi naredbami, in zabredejo tudi Slovenci, kolikor bi se v resnici postavili na jednako ali analogno stališče. Skok od jezikovnih naredb do federalističnega programa pa je prevelik, da bi ne vzbujal bojazni, da bi se Mladočehi ne zagrešili tudi na daljnem potovanju svoje politike. To pa je gotovo, da, če Mladočehi ne najdejo sedaj zopet prave poti, zabredejo ž njimi vred toliko laže tudi druge slovanske stranke in strančice.

Železo je sedaj zares še gorko, a strah je opravičen, da se ohladi, predno začnejo kovati slovanske stranke. Nemški voditelji niso podajali še nikdar toliko dobrega orožja Slovanom, kakor sedaj, a ne vidi se, da bi, na prvem mestu, Mladočehi in za njimi drugi Slovani poprijeli za to orožje. V zbornici poslancev Dunajskega parlamenta so celó nemški „naprednjaki“ povdarjali potrebo nacionalne avtonomije, in v gosposki zbornici je celó bar. Chlumecky razkril, da je temeljito premišljeval vsaj jezikovno vprašanje, če tudi ni dospel do

jasnih izvodov ali praktičnih postulatov. Kolikor se Nemci oglašajo za federalizem, so kritično uže sami zavrneli Schönererjev program, kolikor pristranski zahteva izločenje Galicije, Bukovine in Dalmacije iz državnega zbora.

Ti kritiki kažejo pravilno na to, da pred vsem ne Čehi, ne Slovenci bi ne mogli privoliti v izvršenje tega za Germanijo delujočega programa, in celó nemški katoliki, pristaši Poljakov, uprli bi se temu programu, ker bi vsled tega izgubili prijateljsko pomoč istih Poljakov. Misleči nemški politiki se pa vendar bojé, da bi se ne začel izvrševati federalizem, in zato sodijo, da je potrebno sporazumljenje od naroda do naroda, sosebeno med Čehi in Nemci, da bi ti pozneje, ob izvršenem federalizmu, ne ostali bez vsake državnopravne zaščite. Da ti nemški rodoljubi grajajo celó Nemce češkega kraljestva, da se niso hoteli sporazumeti s Čehi, in da so bili ti nekako prisiljeni sedaj sprejeti dar dvomljive vrednosti od osrednje vlade.

Še jedna točka je, katera kaže, kakó pošteno mislijo Nemci za svojo narodnost. Dasi imajo tu in tam večino po deželnih zborih, vendar se ne ogrevajo za razširjenje deželne samouprave, in zakaj ne? Zato, ker se bojé, da bi — ceteris paribus — pa drugod in v obče pozneje ne vplivale tuje večine na nemško narodnost gledé na šolstvo, sestavo šolskih knjig itd. S tem tudi nemške stranke dokazujejo, da dobro umejo razločevati narodnost in jezik, in da zaščita jezika ne daje še zaščite tudi narodnosti.

No pa ozrimo se nekoliko po uslovjih za različne točke sedaj možnih, torej kolikor toliko tudi praktičnih programov.

I. Narodnostni ali jezikovni zakon?

Nemške stranke so v obče jedine v tem, da za izvršenje čl. XIX. državnih osnovnih zakonov je potreben poseben zakon. One so se te potrebe ovedele sedaj, ko bi bilo nekoliko njih uradnikov prisiljeno učiti se češkega jezika. Gr. Badeni je v gosposki zbornici le nekako mimogredé omenil, da jezikovne naredbe njegove vlade še ne silijo nemške narodnosti kot take k učenju drugega jezika, temveč le tiste, kateri se hočejo posvetiti javni službi. K posljednji v resnici ni nihče prisiljen, kdor pa jo hoče z vspehom nastopiti, je dolžen za njo pripraviti se, torej prinesiti seboj tudi potrebno znanje jezikov. Seveda tako zahtevanje kaže na primerno šolanje, in le s tem opravičujejo nemške

stranke sofizem svojega upora proti jezikovnim naredbam. Kolikor se dajo jezikovne naredbe opravičiti z dejanskimi potrebami, niso v navskrižju s smislom drž. osnovnega zakona, kajti jezik in narodnost more kak narod ščititi, tudi če se ne udeležuje javnih služb; če se pa hoče udeleževati tudi teh, potrebna mu je za to primerna sposobnost v obče in jezikovna posebe. Če hoče sinovom svojim priskrbeti tudi javnih služb, mora potem tudi šole primerno snovati, oziroma presnavljati. Krivica pa nastane, ako je dolžen jeden narod pripravljati se za znanje več jezikov, nego drug narod, in tu je potrebno v resnici sporazumljenje med narodi in tistimi, ki določujejo kvalifikacijo javnih služb. Samovolje tu ne sme biti ne z jedne, ne z druge strani, in takó bodo dolžni tudi Nemci poštovati druge narodnosti. Ustava ne pozna privilegovanih narodov in tudi ne privilegovanih jezikov. Fakta sama po sebi nimajo moči prava, in tu bode treba slišati glas narodov v skupnosti in ne le glasu osrednjih vlad.

Doslej so sama fakta, da je vladal kak jezik tudi kot državni jezik, in da je tu in tam vlada določila rabo drugih jezikov za potrebe, ki ne spadajo k takó zvani notranji službi ali k rabi drž. jezika. Vse to so fakta, ker niso dali osnovnemu zakonu podrejenih zakonitih določeb. Vsled tega nedostatka začeli in nadaljevali so se boj do današnjega dne med narodi z jedne strani ter lado in narodi z druge strani. Večine po mešanih deželnih zborih so jezikovno enakopravnost pretvarjale v nejednakopravnost, osrednje vlade pa so dejansko rabo drž. jezika ne le ohranjale, temveč celo raztezale do najnižih vsakovrstnih uradov. Negospodovalni narodi imajo po takem izbojevati vojno proti gospodovalnim narodnostim in osrednjim vladam, katere so bile doslej bolj ali manj centralističnega duha. Zajedno je Schmerlingova volilna geometrija dajala gospodovalnim narodnostim tudi v držav. zboru večino, in imajo nemške stranke v skupnosti še po novih volitvah v pomnoženem osrednjem parlamentu malone toliko glasov, kakor vse ostale združene narodnosti.

Ne vlada, ne nemške stranke, ne Poljaki, ne Italijani niso imeli doslej vzrokov, da bi se podvzivali čl. XIX. drž. osn. zakonov izvršiti s posebnim zakonom; saj imajo nemška, poljska in italijanska narodnost uže po dejstvih in po posebnih vladnih naredbah zagotovljen notranji jezik, po tem pa, z majhno izjemo, večine v deželni samoupravi. Jedino na Češkem so razmere v najnovejši dobi take, da silijo Nemce k teorijam, katerih niso razvijali poprej, in ko bi imali tudi na Češkem vsaj umetno večino, kakor jo še imajo n. pr. na Moravskem in Sileškem, bi tudi danes ne oglašali se ne za jezikovni zakon, ne za narodno samoupravo, niti ne za federalizem, bodisi deželni ali narodni, kakor so molčali liberalni Nemci o takih stremljenjih ves čas svojega dolgega gospodstva in gospodarjenja. Boj na Češkem je po takem nekak ključ k preobratu na boljše, in zgodovinska ironija bi nastala, ko bi je Čehi ne zasaknuli pravilno in prav.

Pravilen pa dosedanji boj ni bil, ker se je sukalo okolo jezikovne enakopravnosti; pravilen tudi ni bil, ker je delal premirja z jezikovnimi naredbami. Te so slab surogat zakonitih določeb: poslednje je treba vsekakor izvesti, ker narodi potrebujejo stalne, ne pa nezanesejive zaščite za svoj jezik. Vlade pri najugodnejših naredbah zajedno ščitije predaleč navzdol seobno nemški kot držav. jezik. Meje, primerne meje temu jeziku morejo določiti le narodi po dogovorih z vladami, in vlade bodo pri teh eventualnih dogovorih le po-

oblašcene veščakinje, ne pa samooblastnice, da bi narekivale meje držav. jezika, kakor bi hotele one same. Vlade se držé rade enakih kopit ali šablon, in ko bi šlo po njih volji, ostale bi najrajše na vse veke pri jednom kot državem jeziku ali prav za prav jednom in istem jeziku za zvananje in notranje potrebe. Jednako ugaja Nemeem, da jim ostane nemški kot držav. jezik kar možno povsod, in to iz najtehtnejših nacionalnih in političkih vzrokov.

Radi deželnoavtonomnih većin, radi posebnih razmer v državi in radi tradicij osrednjih vlad, treba je siliti na zakonito izvršenje jezikovne enakopravnosti.

A tudi ko bi se izvršila jezikovna enakopravnost s posebnim zakonom jednako in kar možno ugodno za vse narode, ostane še vedno narodnost vsakega naroda bez zaščite. Osrednja vlada bi n. pr. po naučnem ministerstvu še nadalje centralistiški določevala vsebino šolskim knjigam, in večine osrednjega parlamenta bi z zakonito veljavo narekivale posamičnim manjšinam to, kar v narodnostnem pogledu ugaja većinam, ne pa tej ali oni manjšini. Jednako bi deželne avtonomije še nadalje tlačile manjšine drugih narodnostij z določbami, ki bi širile tuji duh tudi po šolah tej narodnosti, ki je v dotični deželi v manjšini. Radi tega tudi nasprotujejo nemške stranke razširjenju deželne avtonomije, ker po nekaterih deželah je tudi nemška narodnost v manjšini ali pa še pride tam, kjer ima sedaj umetno večino. Tudi šolski predlog dr. Ebenhocha presojujejo s tega stališča, in iz istega vzroka so dolžni tudi Slovani previdno postopati nasproti enakim reformam, dokler se ne izvrši narodna enakopravnost tudi gledé na zaščito narodnosti. Državni osnovni zakon (čl. XIX) izrecno zagotavlja zaščito narodnosti poleg zaščite jezika vsakega priznanega naroda. Narodnost po pravici postavlja celo na prvo mesto. Doslej pa se tudi ta oddelek jednega in istega člena ni izvršil. Dežele imajo svoj juristiški organ v dež. avtonomijah; država ima skupni zastop v Dunajskem drž. zboru; kje imajo pa narodi kot taki svoj organ, da bi ščitil narodnost in jezik vsakega teh narodov? Ali so morebiti večine pomešanih dež. zborov primeren organ za to potrebo? Ali pa deželni odbori ali deželni šolski soveti? Ali poznajo slovanske manjšine staro pesen teh organov?

Ali pa se hočejo slovanski negospodovalni narodi zadovoljiti s tem, da se jim bode i nadalje vsajal po šolah in drugod tuji duh v domači jezikovni lupini ali, radi lepšega, posodi? Ali ni duh glavna in odločilna stvar? Ali hočejo Slovani sami pokopati najvažnejši del narodnostnega in jezikovnega člena? Niti najboljši federalizem ne ohrani žive in tvrde slovanske narodnosti, ako ne bodo federalisti skrbeli za svojstva narodnosti po organih, ki so za to sposobni in pozvani. Ali ne vidijo Slovani, da so jih boji zgolj za jezik spravili z ustavnega pravega stališča, slovanskim narodnostim v pogubo, tujstvu na korist?

Tu, tu je korenina vsega zla, a tudi nadeja do boljšega.

Kdo naj se dogovori z osrednjo vlado o mejah državnega jezika navzdol? Sedaj narodi niti zastopnikov nimajo zato sposobnih; kajti dež. in drž. poslanci so izvoljeni sicer tudi za branjenje narodnosti in jezika, a vsi nimajo izrecno te zadače, vsaj na prvem mestu ne vsi, in nekateri celo ne na prvem, ne na zadnjem mestu. Vrhu tega so poslanci sedanje vrste preobloženi; ne morejo primerno posvetiti se zadačam, ki jih zahteva prava zaščita posebno narodnosti. Saj mnogi še

danes ne vedó, kaj prav za prav pomenja narodnost. Treba je torej izvesti čl. XIX. takó, da dobi vsak priznani narod primeren nacionalno-avtonomen juristiški organ. Ta organ bude potem sestavljen iz večšakov, iz zastopnikov, kateri bodo vedeli, kakó se brani, brani, in goji narodnost in jezik, v smislu osnovnega zakona. Bar. Chlumecky je trdil v gosposki zbornici, da najbiže bodo potrebni specijalni jezikovni zakoni. To je bezpotrebno, ako se vstvarijo nacionalno-avtonomni organi za vsak narod; zajedno je tudi opasno, da bi se s specijalnimi jezikovnimi zakoni delilo nejednako posamičnim narodom. Vsak narod ima pravo, da si sam po svoje štíti in goji svojo narodnost in svoj jezik; njegovi izvoljenci bodo v narodni samoupravi najboljše vedeli, kakó naj štíti in goji svojo narodnost in svoj jezik v vsaki dobi narodnega razvoja. Nobena oblast nima prava, naprej določevati mero, do katere naj se temu ali onemu narodu deli narodna in jezikovna enakopravnost. Zato tukaj principijalno zametamo kriterij o enakovrednosti, večí ali manjši vrednosti kakega naroda; ta jednaka ali različna vrednost nima z enakim pravom čisto nič opraviti, in Schönererjanci sofistično žalijo nerazvite narode s pridevkom „manjvrednih“ narodnostij, a tudi Čehi so na krivem stališču, ako se trudijo dokazati svojo „jednakovrednost“ z Nemci. Tega treba ni, in je za zanemarjene narode tudi škodljivo. Svobodo razvijanja dajte narodom, kakor jo določuje čl. XIX., potem bodo sami hrepeneli, da se povzdigne njih kulturno delovanje više in više, in kolikor sami ne zmorejo, bodo dosegali pa s primernim združevanjem. Ako so kaki narodi zaostali za drugimi, ni njih krivda, temveč tistih, ki so jih tlačili. Za Schönererjance ostane zgodovinsko sramotno, da ne razločujejo enakopravnosti od enakovrednosti, ter da z jedne strani povdarjajo prvenstvo ariških narodov nad drugimi nižimi plemeni, da pa takoj obtiče pri slovanskih narodih. Ti so sposobni ravno takó, kakor germanski ali romanski narodi, in tudi ko bi ne bili ariškega izvora, imajo v avstrijski ustavi jednako pravo kakor pristaši Schönererjeve barve, rečemo barve, ker o Schönererju tvrdé, da ni čisto ariške krvi.

Po takem zahteva čl. XIX. juristiških organov za vsak narod kot narod, in ti organi še le bodo prav štíteli interese vsake narodnosti. Še le ti organi bodo pravi pooblaščenca, da se dogovoré z osrednjimi vladami radi drž. jezika in sosebno radi granic tega jezika. Potem še le se pravilno ustanovi pravo razmerje med uradnimi jeziki, torej med jeziki, ki ga potrebujejo stranke in uradi na zvonaj in znotraj. Taka pot določevanja je jedino primerna in nakazana tudi v osnovnem čl. XIX., ki a priori ne določuje nikačnega državnega jezika. K priznanju poslednjega narodi pod avstrijsko ustavo niso prisiljeni, pač pa utegnejo dati oni konce sije kakemu kot drž. jeziku. Torej ne narodom se ne dajajo koncesije z jezikovnimi naredbami, naobrat, narodi se utegnejo sporazumeti, da privolé osrednjim vladam rabljenje kakega tudi kot skupnega jezika. To pa ne radi neizogibne potrebe, temveč radi lajšanja uprave. Neizogibne potrebe kakega kot drž. jezika ne morejo danes niti osrednje vlade, niti gospodovalne narodnosti dokazati, kajti imamo v tostranski polovini več notranjih jezikov in različne granice teh jezikov. Prav za prav je duvalizem največ kriv, da ne morejo največji centralisti dokazati neizogibnosti kakega kot drž. jezika. Dokler rabijo Madjari svoj kot drž. jezik, ostane dejstveni protidokaz, da cesarstvo more izhajati bez jednega samega kot drž. jezika. Negospodovalnim narodnostim pa ni do

ohrane duvalizma, temveč do vzdržanja celokupnega cesarstva, kakoršno je bilo jednotno pred duvalizmom. Ako hočejo torej nemške stranke vspešniše delovati za nemški kot drž. jezik, morajo delovati na odstranjenje duvalizma, in tu dobé v Slovanih dobre pomočnike, a potem se toliko laže dogovoré ne o potrebi, pač pa o primernosti jednega kot drž. jezika, in tega izvestno rajši nego madjarskega.

Tako vidimo, da čl. XIX. zahteva izvršenje ne le jezikovne, temveč tudi narodne, narodnostne enakopravnosti, in ta izvršba bi a priori vstvarila za to primerne juristiške organe, in ti organi bi se potem ne bali, dogovoriti se tudi o kakem kot drž. jeziku in o mejah ali granicah tega jezika, sosebno z namenom, da bi ne segal preveč navzdol, kakor se to samovoljno godi dandanes. Nemci in gospodovalni narodi v obče vidijo, da je vprašanje o državnem jeziku tesno združeno s pravilnim izvršenjem narodnostnega in jezikovnega čl. (XIX.) osn. drž. zakonov.

Naj še dostavimo, da izvršba čl. XIX. spada v pristojnost drž. zbora, torej v parlament s tako občestvijo, kakor je občen ta osnovni člen. Zahteva, kakor vsaka izvršba podrejenih zakonov, jedino preprosto večino glasov, torej more tako delo pričeti vsaka večina držav. zbora.

Poleg nemških centralistov in nacionalcev bili bi proti taki izvršbi tudi Poljaki, ker rabijo deželno avtonomijo in dalekosežne jezikovne naredbe proti Malorusom. Zato bi pa slovanske stranke dobile najbrže dovolj pomoči med nemškimi katoliki in krščanskimi socijalci; vsaj za jezikovni zakon je dobil n. pr. dr. Lueger Dunajski občinski sovet, in kar je sklenul ta, bi odobrili krščanski socijalci v obče.

Naj si bodo pa sestave in izpremembe večine drž. zbora kakoršne koli, Slovani so dolžni delovati na pravilno izvršenje ne le jezikovne, temveč še posebe tudi narodnostne enakopravnosti. Separatizem in polovičarstvo Mladočehov v tem pogledu ne sme na dalje škodovati Čehom in ostalim negospodovalnim Slovanom. Geslo: „Jezikovni zakon“ naj se popolni z geslom: „Narodnostni in jezikovni zakon“. S tem geslom na delo!

II. Državni zbor in deželni zbori.

Po izvršeni narodni in jezikovni enakopravnosti bi razpravljanje o narodnosti in jeziku načelno odpadlo iz področja drž. zbora in dež. zborov.

Prenehali bi tudi narodnostni prepiri vseh teh zastopov, obstrukcije bi vsaj radi tega izostale, in parlamentarno življenje bi se začelo zopet pravilniše razvijati, ugodno dobivati tisto barvo, bolje rečeno, barve, kakoršne se kažejo po parlamentih nacionalnih držav. Osrednji zastop bi se laže omejil na zares skupne zadače in interese države in narodov. V veliki državi je možno skupne interese razpravljati v posebnem zastopu, in tudi ko bi se odstranila sedanja osnova drž. zbora, nastopila bi kaka druga. Skušeni državniki so mnogokrat kazali na to, da v Avstriji bi mogel kak državni sovet, sestavljen iz malo členov, vspešniše opravljati skupne zadače, nego sedanji držav. zbor. No po odstranjenju narodnostnih prepиров mogli bi celo strogi sodniki sedanjega parlamentarizma sprijazniti se z njegovo podstavo, ker bi se nadejali, da bi se vstvarile prave stranke, bez razlik, ki se radi narodnosti kažejo sedaj. Prestrojiti pa bi se mogel drž. zbor s pravičnim volilnim redom, in v to bi zopet rajše privolile

gospodovalne stranke, ker se je bila volilna geometrija vgnezdila jedino radi gospodovalnih strank. Videli smo, da tudi Taaffejev načrt se je bil zavrzel jedino radi interesov gospodovalnih narodnostij in strank.

Jednako bi pa tudi laže držav. zbor odvalil nekaj svojih bremen na dež. zборе, to uže radi tega, ker bi tudi po teh zborih prenehal narodnostni boj. Družili bi se tudi v teh zastopih bolj po znakih liberalizma in konservatizma in po stanovskih interesih. Razni načrti za preosnovo dosedanjih avtonomij bi laže dobili veljavo zakonov, ker najobčutniša nasprotstva radi narodnosti in jezika bi ne gospodovala več. Vsekakor bi pa deželni zbori vsaj načelno ostali, dasi bi se nekateri utegnuli združiti v večji zastop. Ostali bi radi zemljepisnih, narodopisnih, zgodovinskih in gospodarstvenih razlik in posebnostij; družili ter krčili bi se na manjše število po sorodnih in skupnih gospodarskih ter kulturnih interesih. Kjer bi isti interesi vladali z etnografskimi interesi, utegnula bi se celó dež. avtonomija združiti z nacionalno avtonomijo. S tem pa se uže dotikamo vprašanja o federalistiških namerah.

III. Federalizem. (Duvalizem, federalizem dežel, federalizem narodnostij).

Duvalizem pripada k federalizmu prve vrste ali najmočnejše oblike. On je razkrojil celokupno cesarstvo takó, da ima le jeden korak do personalne unije. Slovanski federalisti niso nikdar stremili k takemu federalizmu, ker so bili in so pripravljani do današnjega dne oddati več ali krepkejši vezi celokupnosti, nego daje duvalizem. Zato so ravno slovanski federalisti dejanski nasprotniki duvalizma, v tem ko so ga nemški liberalci pomagali vstvariti in so ga najbolj podpirali do danes. Duvalizem se je vstvaril in vedno podpiral pod bolj ali manj očitnim vplivom velikonemške diplomacije, ker je videla v njem najmočnejše orožje za oslabiljenje in tlačenje slovanskih narodov stare celokupne monarhije. Iz istih vzrokov so se dali nekdanji ustavoverci pregovoriti, da so gledé na duvalizem postali iz Savlov Pavli, in ti Pavli, pomešani najbolj z Židovstvom, so ostali nepremični zaščitniki Madjarov in jedino nje osrečujočega duvalizma. Odkriti, lojalni, stari nemški monarhisti naše države pa se niso mogli nikdar sprijazniti z duvalizmom, in ker je tudi med današnjimi nemškimi strankami še vedno lojalnih Staroavstrijcev, so tudi oni uže radi skupnodržavnih interesov nasprotniki duvalizma, vrhu tega se množé protivniki „židomadžarskega“ gospodstva in gospodarstva tudi med nemškimi antisemitskimi strankami, in to toliko bolj, čim bolj prodira spoznanje, da duvalizem je uže izpolnil zadačo, katero so bili germanizatorji odmerili tostranskemu, nemško-liberalnemu centralizmu. V resnici je v svojih 30 letih madžarski duvalizem zasekal Slovanom najhujših ran v nacionalnem, političnem in obćegospodarskem pogledu. Tam so Slovani zaostali v narodni zavesti in kulturnem razvoju, tu jih je Schmerlingov centralizem desetletja pritiskal do popolne onemoglosti, in kljubu vsem naporom ste dvetretjini tostranskih Slovanov v državnem zboru šibkeji nego jedna tretjina Nemcev.

Slovani so bili in so torej načelni nasprotniki duvalizma, njim ni bilo in ne more biti tudi ugodno popravljeno razmerje duvalizma kak vzor cesarstva. Slovani hočejo imeti na primernih podstavah krepko monarhijo, njih interesi se na to stran skladajo z interesi dinastije in cesarstva, in le tisti, ki hočejo še nadalje z duvalizmom slabiti staro Avstrijo, očitajo slo-

vanskim federalistom, kakor da bi oni hoteli izpodkopovati stebre monarhiji. Resnica je le to, da vidijo slovanski federalisti v duvalizmu slabe in sedaj uže trohneče stebre, in da hočejo radi tega pomagati cesarstvu in postaviti je na trdnješi temelj.

Sedanji duvalizem in na njegovo mesto stremeči federalizem se izključujeta, in zato so tudi Madjari največji nasprotniki slovanskih federalistov, ker vedó, da prestrojenje cesarstva v smislu teh federalistov bi izpodkopalo tla duvalizmu.

Dejanski je duvalizem ostal največa zavira držav. zgodovinskemu pravu Čehoslovanov, Hrvatov in dosledno tudi Malorusov. Madjari bi nasprotovali tudi tistim Nemcem, ki bi v nemškem interesu začeli zaresno delovati za pravi avstrijski federalizem.

Jedino dežele češke korone so v takem zemljepisnem položaju, da bi se združile v federalističnem smislu. Hrvati pa uže ne morejo takó lahko združiti Dalmacije s Hrvatsko-Slavonijo, če se ne odstrani poprej duvalizem. Drugače bi oni oslabili pa tostranske Slovane in bi s tem izpolnili vsaj jedno željo Schönerjancev, ki hočejo Čehe in Slovane spraviti pod notranje-avstrijsko skupino nekdanjega nemškega Bunda.

Še slabše bi se godilo Malorusom, ko bi hoteli združiti se pod zaščito svojega držav. zgodovinskega prava, ker so jako neugodno razcepljeni v obeh polovinah cesarstva.

Pravilno stremljenje vsake vrste federalistov mora delovati na izpodkopovanje duvalizma, ker še le potem bi se mogel dosledno izvesti monarhiji in narodom ugoden federalizem. Zato bi postali Čehi nedosledni, ko bi se pod takim uslovjem zadovoljili s svojim hist. drž. pravom, in bi dopuščali ohranjenje duvalizma. Zato ne verujemo, da bi optimistični tostranski federalisti kmalu dospeli do pravega federalističnega urejenja v tostranski polovini. Ponajmanj bi ostal tak federalizem polovičarski, nepopoln.

No tudi pri vzdržanju duvalizma ne dosežejo tostranski federalisti zaželene preustrojbe, dokler se ne izvrši narodnostna in jezikovna jednakopravnost.

Tudi za polovičarski federalizem je preduslovje to, da se najprej kompaktni mase jedne in iste narodnosti zaščitijo z nacionalno avtonomijo, kakor to pristranski in parcijalno zahtevajo in tudi dosežajo Nemci na Češkem. Zato so tudi Čehi in vsi Slovani dolžni, ne le sprijazniti se, temveč tudi delovati na izvedenje nacionalne avtonomije. Ta more organizovati vse narode, najsi bodo še toliko oddaljeni in v kompaktnih odlomkih naseljeni po raznih deželah, seveda le v omejenem področju za nacionalne in jezikovne potrebe. Nacionalna avtonomija more številniše, več milijonov štoče narode združiti, n. pr. pod jeden skupni ali nacionalni generalni zbor, temu zboru pa podrediti dva ali več nacionalnih okrožnih zborov.

Tako organizovanje vsakega naroda zgolj v nacionalnem (in seveda tudi jezikovnem) pogledu bi zagotovilo obstanek in razvoj vsaki narodnosti, in to bi izgledalo pot do primerne združevanja historičskih ali celó nehistoričskih dežel v primerne skupine, primerne v pogledu na skupne in sorodne gospodarske interese.

Tostranski in tudi federalizem celokupnega cesarstva predpolaga po takem organizacijo v smislu narodne avtonomije vseh priznanih, v kompaktnih množicah živečih narodov.

Tak federalizem bi ostal še vedno federalizem na podstavi združenja po deželah, ker bi dotične narodnosti in njih odlomke vezal po materialnih interesih, ki so radi posebnih svojstev različnih dežel bolj ali manj skupni, in se more racionalno gospodarstvo uspešno razvijati v takih deželah jedino na podstavi sporazumljenja naseljenja takih dežel. Sporazumljenje pa bi se dognalo laže radi tega, ker bi nacionalna nasprotstva prenehala vsled zasnovane nacionalnoavtonomne organizacije.

Zemljepisna in gospodarska svojstva posamičnih dežel so v cesarstvu taka, da spadajo skupej, in potreba ekonomskega napredovanja jih sili k skupnosti dandanes bolj, nego v prejšnjih dobah. Zato je naseljenje takih dežel prisiljeno sporazumeti se, ako noče trpeti gmotne in kulturne škode. Zato ni možno lahko misliti, da bi se take dežele krojile jedino radi različnega ali pomešanega naseljenja; narobe, ker se ne izpreminja narava dežel, a zahteva napredka, dolžno je naseljenje izpremeniti se, t. j. hoté ali nehoté dogovoriti se v interesih sorodnih in enakih zahtev pri gospodarstvu.

Laže moremo po vsem tem soditi, da narodi tudi samo tostranske polovine vstvarjajo preduslovja za nadaljnje skupno in složno gospodarstvo v posebnih deželah, in da si pred vsem zagotové uslovja za narodni obstanek in razvoj, torej da se dogovoré najprej za nacionalno avtonomijo in potem za razširjenje deželne avtonomije. Razširjenje dež. avtonomije bi imelo vsled razloženega dvojen pomen, prvič, da bi se združilo po več sosednjih dežel, kolikor imajo jednaka svojstva, v jedno skupino, drugič, da bi dobila deželna samouprava več oblasti v svojem področju.

Takó bi se dal zasnovati federalizem v določenem smislu celó v cislitavski polovini, ne da bi bil poprej porušen duvalizem. Celó Nemci bi sprejeli tako zasnovo federalizma, kolikor je njih strankam v resnici do obstanke Avstro-Ogerske in do povrata k Stari Avstriji.

Teorija nacionalne avtonomije, kakor smo v svoji čas razpravljali v našem listu, dopušča celo nadejo, da po dejanski zasnovi te avtonomije bi njeni juristiški zastopi mogli in utegnuli prevzeti zadače sedanjih deželnih samouprav. Takó bi se skróčilo število sedanjih zastopov na manjše število, ker narodnostij je v cesarstvu mnogo manj, nego pa tostranskih deželnih zborov.

Do iste misli so prišli tudi antisemitski Nemci, ki naravnost zagovarjajo nacionalni federalizem na mesto deželnega. S tem hočejo izraziti to, kar mi, namreč, da naj bi vsak narod svojemu nacionalnemu samoupravnemu zastopu izročil tudi zadače in oblasti dosemdanjih deželnih avtonomij. To bi bilo seveda najkrajše, najboljše za vsako narodnost. Misliti se dá, da bi, n. pr. Nemci, razdeljeni na več nacionalnih samoupravnih okrožij, po teh okrožjih dogovarjali se za skupna gospodarska vprašanja v tisti deželi, katera je po svoji kakovosti jednotna, pa pomešana z večimi skupnimi odlomki drugih narodnostij. To bi se moralo goditi n. pr. na Češkem, in v resnici imajo ondu že razdeljen svoj kulturni svet, ki je prisiljen skupno postopati za skupne gmotne interese toliko jednotne dežele, kakoršna je ravno kraljevina češka.

Na Češkem bi imeli Nemci radi parcijalno združeno avtonomijo, torej nacionalno in deželno, tega pa se Čehi bojé; ta bojazen bi pa odpadla, ako bi bili tudi vsi narodi, torej tudi Čehi in Nemci, organizovani s pomočjo nacionalne samouprave, in bi torej Čehi in Nemci in vsi ostali narodi še vedno imeli in pospeševali skupne

materialne interese v vsem gospodarstvu dotičnih, svojstveno odlikujočih se dežel.

Vidi se, da gmotni interese pomešanih dežel se ne dajo krojiti samovoljno in bez škode naseljencev jedne in iste bolj ali manj jednotne dežele ali skupine dežel. Zato je še vedno umestniše, ne tirati jo do nacionalnega federalizma, pač pa vstrajati na tem, da se vstvari vsem narodom nacionalna avtonomija z glavnim nacionalnim zastopom ter eventualno podrejenimi nacionalnimi okrožnimi zastopi, ter da se vsled te organizacije narodi sporazumejo za materialne interese jedne in iste skupne dežele, oziroma skupine dežel, kolikor taka skupina zahteva jednako gospodarsko delovanje in napredovanje.

Po takem bi ne le zgodovina, temveč tudi sedanjí trajni interese zahtevali obstanek dežel in skupno delovanje pomešanega naseljenja. Ta vzrok je močnejši, nego vse drugo, da pridobi za se tudi nacionalne nasprotnike istih dežel, a pridobi jih pod uslovjem, da si zaščítijo narodnost in jezik s posebno nacionalno samoupravo.

Gledé na vse to potrebuje dosemdanja deželna avtonomija korekture v tem smislu, da se pobotajo narodi med seboj v tem, da si podelé nacionalno samoupravo. S to korekturo si morejo celó po več dežel združiti in takó oživiti stara državna prava ali pa celó vstvariti nova podobna prava, družéča skupine dežel sosebno po postulatih razumnega ekonomskega napredka. Samo s federalizmom dežel, bez notranje izpremembe, v pomešanih deželah ne gre več; z izpremembo pa, v smislu nacionalne avtonomije, pa pojde poprej ali poslej, in federalisti, stari in novi, morejo zadovoljiti se s takim federalizmom, ki bi kazal zajedno moderno lice v nacionalnem in občegospodarskem, dosledno tudi socialnem pogledu.

Dejstvo, da je jedna in ista narodnost v kompaktnih masah naseljena v raznih, celó oddaljenih deželah, in da so te dežele po zvanju naravi in tudi po zgodovinskem razvoju bolj ali manj za se posebne jednote, to dejstvo sili v naši monarhiji na specifično ustrojé in prestrojenje; temu postulatu odgovarja po zgodovini, kakovosti dežel in narodov pač oblika združene deželne in narodne avtonomije in, če hočemo, združenega deželnega in narodnega federalizma. Stvar je jasna, naj se jej pridá kakoršno ime koli. Vsekakor bode federalizem, če se dosledno izvede v Stari Avstriji, nekak specifiem, svojstven ustroj, ki se ne dá lahko mišljeno primerjati z ustroji drugih držav. Morebiti je jedina Švica, ki bi spominjala na tak ustroj.

Takó smo dospeli do jasnih, programatiških toček avstrijskih, dá, celó avstro-ogerskih narodov. Te točke ne morejo biti utopične, ker se zlagajo s sedanjo ustavo tostranske polovine cesarstva, z zgodovino posamičnih narodov in dežel, z naravo dežel in potrebami narodov v gmotnem in narodnem pogledu. Te točke obsezajo postulat izvršenja: 1. narodne jednakopravnosti gledé na narodnost in jezik, in sicer v obliki nacionalne avtonomije; 2. da se nacionalna in jezikovna vprašanja odstranijo iz področja deželnih zborov in državnega zbora; 3. da se državni jezik določi še le po vstvarjeni narodni avtonomiji; 4. da se državni zbor omeji za dejanske skupnosti; 5. da se deluje na odstranjenje duvalizma; 6. da se pripravljajo historijski in vsi narodi pred odstranjenjem duvalizma in za njim za tak federalizem, ki se zasnuje po vstvarjeni nacionalni avtonomiji na podstavi historijskih in drugih dežel, kolikor zahte-

vajo skupno in složno gospodarstvo narodnostij takih dežel.

Sedaj pa je in mora ostati na dnevaem redu izvršenje narodnostne in jezikovne enakopravnosti s pomočjo nacionalne avtonomije.

Jezikovne naredbe in Slovenci.

V Ljubljanskem občinskem sovetu je predložil dr. Majaron resolucijo, katera pozdravlja jezikovne naredbe za Češko in Moravsko in izraža nadejo, da „vlada prav k malu na enak način in v istem obsegu zagotovi v deželah, kjer prebivajo Slovenci, slovensko uradovanje“. Predlagatelj dokazuje, da so dolžna tudi slovenska mesta pokazati svojo solidarnost s Čehi, ter postaviti se za izvršitev naredeb. Občinski svet je resolucijo soglasno sprejel. „Slovenski List“ se tega sklepa veseli, in „Slov. Narod“ posebej spodbuja Slovence, naj posnemajo Ljubljano vsi slovenski občinski in okrajni zastopi.

Uže poprej so se oglasili slovenski drž. poslanci v takem smislu, in tudi koroški Slovenci niso zaostali. Schönerer je radi takih pojavljenj celo vlado interpeleoval, ali namerja v resnici tudi Slovence obdariti z enakimi naredbami.

Izražene želje Slovencev so gotovo opravičene, in mogle bi se celo lažje izpolniti, nego na Češkem in Moravskem, ker so Slovenci po posamičnih deželah manj raztreseni in razmeroma naseljeni v bolj združenih in kompaktnih masah, nego na mnogih krajih Češke in Morave Čehoslovani. Kolikor so se slišali glasovi po slovenskih listih, pa so njih zahteve skromnije, ker se zadovoljujejo z obsegom analognih naredeb jedino za tiste kraje, kjer so Slovenci sami ali malone izključno sami med seboj, torej v skupnosti naseljeni.

Resolucija dr. Majarona pa je v tem pogledu prepslošna, nejasna, ker se omejuje jedino na dežele, kjer prebivajo Slovenci, in se ne ve določno, ali hoče take naredbe samo za Slovence ali v obče za vse narodnosti, priznane v deželah, naseljenih od Slovencev. Povdarjanje „jednakega načina“ in „istega obsega naredeb“ kaže prej na vse dotične narodnosti, nego izključno na Slovence dotičnih dežel. Tu je neizogibno treba več jasnosti. Denimo, da bi Slovenci zahtevali znanje slovensčine tudi v uradih po krajih gornjestirskih ali nemškokoroških, ne vedeli bi Slovenci sami, k čemu bi Nemce dražili s takimi, za Slovence nepotrebnimi zahtevami, in Nemci bi se še bolj upirali Slovincem, nego Čehom, ker o Slovincih govoré še stokrat bolj zaničljivo nego o Čehoslovanih, katere tudi prištevajo k „manj vrednim“ narodnostim.

Vrhu tega bi tako geografski in etnografski predalekosežno zahtevanje ne bilo v soglasju z mejami sedaj še vedno idealne Slovenije, za katero Slovenci ne zahtevajo drugega, nego združenje kompaktnih slovenskih odlomkov v jedno in isto celoto. Če bodo torej Slovenci drugod sklepali sorodne resolucije, treba je v interesu stvari same izrecno naglašati naredbe jedino za nepretržno naseljene Slovence raznih dežel.

Posamične, raztresene tuje naselbine majhnega obsega bi se ponajveč pokorile takim naredbam.

Vse to pa kaže, da Slovenci potrebujejo dokazov o mejah svojega kompaktnega naseljenja, in tudi za tu mišljene naredbe bi bilo treba napraviti mejnike zares slovenskemu ozemlju. V takih mejah bi uže naprej od-

vzeli orožje Nemcem in Italijanom. O drugih razlikah med Češko in slovenskimi zemljami tu ni treba govoriti. Važnejše pa je, da Slovenci ne pozabijo svojega pravega programa, in da se ne postavijo v protislovje s stremljenjem prejšnjih ustavnih razdobij.

Slovenci pač najbolje vedó, da naredbe niso zakoni, in naj jih podeli še toliko mogočna vlada. Vlade se izpreminjajo, in njih naredbe tudi. V najhujšem slučaju se tudi Nemci tolažijo s tem, da nastopijo druge vlade, in da te zopet prekličejo sedanje naredbe za Češko in Moravsko. Tudi to jim daje pogum, in poleg drugih namer imajo gotovo tudi bolj prikrito nakano, da bi vrgli Badenija, dasi ravno Nemcem ni delal nikdar krivice, in tudi v naredbah, po njegovih lastnih besedah v gosposki zbornici, ni storil nikake krivice.

Slovenci so v svojem interesu dolžni ostati dosledni ter zahtevati zakonito podeljenje narodnostne in jezikovne enakopravnosti, ne pa zaganjati se v boj za naredbe. Tak boj je načelno napačen. Ne Slovenci, ne ostali Slovani ne potrebujejo jezikovnih naredeb, oni imajo pravo do nacionalnega in jezikovnega izvršilnega zakona. Slovenci so priznali tekom poslednjih deset let potrebo nacionalne avtonomije, ki ne obsega ne več, ne manj, nego to, kar je v ustavnem čl. XIX. zagotovljeno gledé na narodnost in jezik njim in vsem drugim narodom. Slovenci gospodovalnih narodov pač ne uženejo, da jim na veke ne vsilijo prevelikega obsega notranjih tujih jezikov, drugače nego s tem, da se združijo z njimi ne za jezikovne naredbe, temveč za popolno nacionalno enakopravnost. Mladočehi so napravili načelno napako, da so se zadovoljili z jezikovnimi naredbami, in oni se bodo še kesali radi tega, a češki narod tega kesanja ne sprejme, ker boče plača za te naredbe prevelika.

Drugod dokazujemo, da sedaj je železo gorko, ko sami Nemci zahtevajo jezikovni zakon. Nemce je treba prijeti pri sedaj kazani volji, pa postaviti se z njimi ali celo kljubu njim na ustavno stališče. Taka akcija je sedaj primerna, in če Slovani opusté to priliko, ni znano, kedaj jim Nemci sami ponudijo zopet tako priliko za doseženje narodnostne in jezikovne enakopravnosti. Nemci zahtevajo le jezikovni zakon, s tem pa se Slovani ne morejo zadovoljiti, ker ustava jamči tudi za obstanek in razvoj narodnosti, in ne samo za obstanek in gojenje jezika vsakega naroda. Nemcem opušcanje zakona za narodnost ni takó škodljivo, kakor Slovanom; kajti v Avstriji je vse napravljeno takó, da se pospešuje nemška kultura bolj, nego vsake druge narodnosti. Znanost in umetnost pospešujeta nemško narodnost v vsem cesarstvu, zlasti pa v tostranski polovini.

Torej je treba Ljubljansko resolucijo popolniti in načelno predrugačiti: ne naredeb, temveč zakon za obstanek ter pospeševanje narodnosti in jezika je Slovincem potreben, in tej potrebi zadostiti obeta sedanja tostranska, svečano podeljena ustava. V to naj parajo Slovenci in njih zastopniki svojo moč in svoj vpliv! Vse drugo ne vede do cilja, pač pa izpodmika pravo stališče, da bi mali slovanski narodi zabredli ter prišli ob najvažniša ustavna jamstva. Nadejamo se, da dr. Majaron sam popolni svojo resolucijo; časa bode itak dovolj, če tudi je resoluciji pridejan pridevek nujnosti. Vsi Slovenci pa so dolžni sklepati in delovati v tu popravljenem smislu.

Zloty jubilej Maćicy Serbskeje.

Hymna Jakoba Čišinskeho.

Mily wětřik z mjehkim dychom wěje,
Lodow zamki zrudnym žolmam puka,
Zemi zymske sylzy z wočow trěje,
Z rowow mortwych torha jeho ruka;
Ptački njesu nalěće do kraja,
Nowe zbože starym štomam baja.

Słyšće! Mócnje jutrowne du zwony,
Kwětki budža bojazne ze spanja.
Słyšće! Juskanje rži přez zahony,
Zemja młode swjeći radowanja.
Čmowy mróčelow so zawěšk drěje,
Woko njebjeske so rozesměje.

Kajke hibanje je w serbskim kraju?
Kajki pukot we wutrobach bije?
Kajki woheń Serbja w wokach maju?
Kajka ze rtow jim se radosć lije?
Kajke nalěće so w Serbach swjeći?
Jaty genius serbski z rowa leći.

Serbja, Serbja, jenož poslušajće,
Što sej šmrėki baja na Lubinje!
Zlote króny z hory swěća. Hlajće,
Kak jich błyskot hraje w Budyšinje!
Słyšće, kajke hłosy z hórskoh' klina
Wětřik nosy nam do Budyšina!

Na Hrodzišku skały w słońcu pala
So, we skałach wójske spēwy klinča,
Krej so kurjo ze škałobow wala,
Konje rjehotaja, mječe brinča
Milec rjekow, Sprjewja z hłosom juska,
Postrow ješćo k skałam horje pluska.

A tam zady k Budyšinej kiwa
Smoleń, jemu radsć swěćić z woči;
Na Mikławšku hlejće krasnosć dziwa:
Michań Hórnik z rozpadankow kroči! —
Ruku nětk' sej swěrnú zawdawataj,
Horcu k njebju próstwu šepotataj.

Wot Prašicy a wot Čornoboha,
Wot Kamjenca a wot hole młódnej'
Kóždy k Budyšinej mjerwi dróha
Ze Serbami so; a k zemi ródnej
Z cuzby kóždy swěrný Serb džens spēcha,
Njeh je w pyše kudžerjow njeh plěcha.

A što k Budyšinej wšitkich wjedže?
A što Budyšin so pyši hordže?
A što do wokow wšěm zapal předže?
A što w dušach w jenajkim akkordže
Zwoni wšěm a ze rtow wabi juski
Kóždemu, njeh sakski je njeh pruski?

Poistalětnje džensa narodniny
Serbska swjeći mać. Jej zbožopřeće

Kóždy njese, kotromž přez nutriny
Čuse lubosće a džaka čěće.
Serb kóždeho džens při maćeri
Hnuje do spēwow a do paćeri. —

Tuž dže k swojej maćeri džens stupće
Serbja, wšitcy j e n e słowo we rće
Mějće. Krutu lubosć, swěrnú slubće
Dzeržeć ji a hajić hać do smjerće!
Aezo přisaha je wěrna, prawa,
Stańće, zahrimajće: Sława! Sława!

Lužiški Srbi so si 7. aprila 1847. zasnowali svojo „Matico Srbsko“ in letos so 21. in 22. aprila praznovali njen zlati jubilej. Ob tej slavnosti je izšel mesečnik „Lužica“ v praznični obliki ter na prvem mestu priobčil zgorej natisneno pesem najboljega sedanjega lužiško-srbskega pesnika Čišinskega. V spomin te slavnosti je priobčila in priobči „Matica Srbska“ več knjig; med njimi je uže obelodanjeno delo neumorno delujočega učenega dr. E. Muka pod zaglavjem: „Zapiski Maćicy Serbskeje w Budyšinje“ (1847—1897., str. 94.)

Matica je od začetka do danes služila narodu, da ga je prubujala in povzdigovala s pomočjo dobrih spisov. Snovatelji Matici so stali pri zibelki nove srbske književnosti, in je to ona nadalje razvijala. Ona je središče srbske literature in podaje knjige za preprosti narod in za učene. Poslednjim izdava izborni „Časopis“, narodu pa poučne in šolske knjige in pratike. V 50 letih je razširila 327.128 eks. vsakaterih knjig in spisov. Ona gleda na dobre spise, zato je srbska književnost tudi čista. Ona zbira okolo sebe mlade in stare, ona je narodu prava akademija. Leta 1880. je zasnovala najvažnejši poseben oddelek („wotřěd“) za Doljno Lužico in je s tem na vse lužiško Srbstvo razprostranila svoje delovanje.

Slavnost 50-letnice so pričeli dijaki s svojim shodom. Tu so rodoljubi priporočali, da bi dijaki živahno sodelovali pri časopisih, da bi se učili slovanskih jezikov, ker to je „panslavizem“, ki ne straši nikogar, dalje da bi potovali po srbskih krajih, da bi se seznanili z njimi in narodom, da bi sosebno zahajali med pruske Srbe ter širili med njimi knjige in novine.

Nato se imeli razni oddelki Maticice seje. Ob tej slavnosti položil se je tudi temeljni kamen domu „Maticice Srbske“.

Pri Matici so naslednji oddelki: jezikoslovni, leposlovni, narodopisni, glasbeni, pedagogiški, prirodoslovni in skupni dolnelužiški oddelek. V vseh razredih so marljivo delovali, zajedno v Maticinem „Časopisu“ sodelovali. Doslej je izšlo 95 sešitov tega časopisa, ki je zjednačil pravopis za vse lužiške Srbe. Od 104 knjig so izšle nekatere v 2. in 3. izdanju. Izdala je za knjige doslej nad 86.000 mark. Mnogo je stvorila za osnovanje srbske knjižnice in važnega muzeja s starinami. Mnogo se je trudila in premagala velike težave, da se je sedaj položil kamen za njen dom. Vplivala je tudi na učiteljstvo blagovoljno.

Predsedniki „Mat. Srb.“ so doslej bili: dr. Klin, Rihtar, Smoler, Hornik, Kalich in sedaj Luščanski. Uredniki „Časopisu“ so bili: Smoler, Hornik in sedaj je uže 3 leta dr. Muka, tisti, ki zajedno ureduje tudi „Lužico“. Členov je imela Matica od l. 1847. do 1897.

skupno 622, to se pravi, toliko je oseb, katere so ostale pri M. po 10, 20 in več let.

Matičen Dom se sezida v Budišinu, kjer je mestni zastop jako častno postopal nasproti Matici. L. 1894. je tudi „Slov. Svet“ obširniše poročal o pravilih za zidanje tega doma. Glavno za druge Slovence je to, da je doslej nabranih 37.582 mark, da nedostaja še mnogo, mnogo, in da s hvaležnostjo sprejmejo vsak prispevek tudi od drugih Slovanov. Dobrotniki se zvesto zabeležijo v „Pamjatniku“ ali „Albumu“. Možno je tudi darove nabirati in jih skupno pošiljati.

Mi bi Slovanom in slovanskim rodoljubom pripočeli, da se odzovejo pozivu šibkih, a marljivih bratov lužičkih na Saksonskem in Pruskem. Oni se osamljeni med nemškimi narodom boré za svoj obstanek in razvoj. Lani so z narodopisno razstavo v Draždanih dokazali, da so si ohranili draga i važna svojstva v umetnosti vsake vrste. Tudi ko bi jih usoda potopila v nemškem morju, oni zaslužijo simpatije in podpore od drugih Slovanov; kajti oni zbirajo stvarine slovanske, katere se otmejo slovanskemu duhu v prospeh. Uže ta dobiček je prevelike cene; zajedno se vedejo hrabro kot ljudje, ki padajo med razburjeno valovje, a si dajejo pogum do poslednje sile, ki je v njih.

Slovani, ki uvažujejo pomen tega slovanskega otoka v sedanji Nemčiji, tudi radi prispevajo, da bi se pričeto delo Matičnega Doma zvršilo srečno in častno. Kar se dostaja Slovencev, morejo po uredništvu tudi „Slov. Sveta“ ali naravnost pošiljati darove pod adreso: Gymn.-Professor dr. Ernst Mucke, Freiberg, Sachsen.

Tu postavljamo še besede, ki jih je izrekla „Lužica“ za dan 50letnice „Matiče Srbske“: „Džensa my Boha prosymy, zo by wón tež za wšón přichod Mačicu Serbsku kítař a žohnowal jeje sprawne prócowanje za zdžerženje a rozwiče a pozběhnjene našeho lubowaného luda. Haj, Bóh dař — zo rořta by a kčela ta naša droha Lužica — a luba mačer „Mačica“!

Apollon Nikolajevič Majkov.

(Въ немѣ есть „звукн“, но нѣтъ „смятеня“.)
 Iz moje zapisne knjižice.

„Slov. Svet“ je uže omenil v kratkem smrt ruskega poeta, polno ime kojega stoji v zaglavju današnjih naših vrstic. A. Nik. Majkov je bil rojen leta 1821. 23. maja v prvo-prestolni Moskvi. On je bil iz starega, znatnega i bogatega ruskega dvorjanskega roda, imevskega svoja pomestja (posestva) v Moskovski okolici. V teh pomestjih je A. N. provedel svoje prve mlade dni; obilje vsega k spokojnemu življenju omogočilo mu je uslado prirodno, katera je precej rano probudila v njegovej duši čute pesniške i živopisne.

Ko se mu je izpolnilo 12 let, moral je brhek deček ostaviti svoja rodna gnezda ter se preseliti v hladni mračni Petrograd, kjer je imel mnogo mogočnih rodnih zvez. Nastal je čas resnega učenja, katero mu je dobro šlo izpod rok, posebno matematika, tako da je 1837. l. uže okončil srednje šole, a potem stopil kot jurist v Petrograjsko vseučilišče, katero je dovršil tudi vspešno kot kandidat prav. Svojo kandidatsko disertacijo napisal je na temo iz bita i življenja slovanskega pod zaglavjem: »O karakteru prvonačelnih postav po virih slovanskega prava«. Ljubezem k slovanstvu probudil je v srcu Majkovem najbolj Pogodinski »Moskvitjanin«. Ta ljubezem bila je tako krepka, tako vzvišena, da je sami jari zapadniki niso mogli pogasiti i zadušiti. A. N. ostal je do svoje poslednje minute zvest temu ljubovnemu čutu, A. N. je umrl kot prepričan slovanofil, kot posnemnik Ho-

mjakova, Aksakovih, Samarina etc., kar mu ni mogla odpustiti »ruska Evropa« celó na mogilnem holmu...

Prva pesen Majkova zagledala je beli svet, ko se mu je izpolnilo 15 let. »Rozočarovánje« — prevara — imelo je za talent našega pesnika nekatere posledice, dasi ne odločne. A. N. se je dolgo obotavljal, kako pot bi si izbral. pesnika, ali umetnika-živopisca; kajti živopisec bil je tudi njegov otec ter je dosegel v svoji stroki celo zvanja akademika. Menijo, da ga je slabo zrenje najbolj odrinulo od očetove stroke, v kojoj pa tudi sin ni ostal novinec, pač pa je dosegel takih vspehov, da so celó carske osebe zanimale se za njegove umetno-živopisne proizvode. A bodi si kakor koli, A. N. kot umetnik-živopisec ne bo živel na veke, a kot umetnik-pesnik bo svojemu narodu večno mil i drag, i kar je glavno — nepozaber. Dasi je izbral trnjevo pot pesnika, je največ pripomogel mu V. A. Solonicyn, kateri je bil jeden z najbolj svetlih i bezkoristnih prijateljev Majkove družine. Ta nabraženec osnoval je v družini Majkovi žurnal »Podsněžnik«, v kojem sta pisala dva mladeniča — Valerijan i Apollon, a radi večje spodbude celó taki knjižniki, kakoršni so V. G. Benediktov, I. A. Gončarov, V. G. Belinskij. Od žurnala prešli so vsi ti ljubitelji leposlovja k almanahu »Lúnnyja nóci«, v kojih je menda A. N. prvokrat priobčil svoj znameniti »Son« (sanje). To stihotvorenje je vse znance A. N. tvrdo prepričalo o nenavadni poetični nadarjenosti njegovi, — alea jacta erat — A. N. priznali so najduhovitejši literarni kritiki tistega časa za pesnika, kateri sme roko podati najgoršim ljubimcem ruske poetične Muze. Belinskij je prvi prelaskovo ocenil Majkov »Son«, za njim sta posledovala Pletnjev i Nikitenko, i slava A. N. je zagrmela po vsej ruski zemlji, je naposled dosegla prestol, kar je v onih časih davalo nadarjencu konečno odobrenje i priznanje kot vsenarodnemu ljubimcu.

Leta 1842. pojavil se je majhen snopič prvih pesnij A. N. pod zaglavjem: »Stihotvorenija Apollona Majkova«. To knjižko poklonil je tedanji minister narodne prosvete carju Nikolaju Pavloviču kot »plod dijaške Muze«. V tem zborniku bilo je mnogo pesmotvorov, kateri so še ranje sestavljali vsebino pisanih žurnalov in almanahov, sproženih najbolj po inicijativi V. A. Solonicyna. Car jn pregledal dar i kratko povprašal A. N., kaj da hoče. Ta je ravno takó kratko odgovoril, da bi se rad peljal v Italijo, Mlademu juristu-pesniku je po voji carja bil naznačen cel tisoč rubljev kot podpora na zamejao popotovanje. A. N. je pri prvi priliki odrinul iz Petrograda najprej v Pariz, kjer je slušal predavanja v Collège de France, od tod pa v Rim, koji je svojimi razvalinami — da kakimi razvalinami! — globoko zapadel v dušo našega pesnika-umetnika. A. N. je obezsmrtil Italijo i Rim tem, da je poslednjemu posvetil svoje »Očerke (črtice) Rima«. O Italiji pisal je A. N. i prozajične članke i spomine, kateri so razsejani po raznih perijodičnih listih ruske slovesnosti. Na tem potu je A. N. krenul tudi v zlato Prago, kjer se je temeljito seznanil z zapadnim slovanstvom.

Črez deset let, kmalu po krimski vojni, odpravil se je A. N. po prizivu velikega kneza Konstantina Nikolajeviča z ekspedicijo v grške vode. Tukaj mu je bil lep slučaj ogledati si ostanke staro-grške kulture. Videl je A. N. Atene, proučil je novo-grški jezik, kateri mu je odprl dostop v cvetličnik do tedaj mu neznanega sveta i duhovnega življenja. Staro-grška kultura, posebno pa staro-grška poezija i filozofija, napravile so v gibki duši A. N. še bolj trajne vtise, nego gizdavi Rim; pa i učene Atene i veličavi Rim izpodrinula sta na dolge čase vse simpatije ne le k severni kulturi sploh, no i k rodni starini i zgodovini. Naš A. N. je najprej pesnik blagodatnega juga, še le pozdneje prehaja na hladni sever i kot sivovlasi stavec poje uže o svoji mogočni Rusiji. V razvoju Majkove Muze vtelesil se je prav za prav razvoj vse ruske poetične slovesnosti 19. stoletja, kar nenavadno povzdiguje Majkov talent kot talent vsenarodni. V tem obziru predstavlja A. N. redko prikazen, kateri v drugih svetovnih literaturah ni ravne.

Omogočila jo je posebna božja milost, katera je podarila A. N. dolgovečno zdravje i življenja blagotvorno silo.

Državna služba A. N. je bila prosta, dasi ne lahka. Začetkom bil je finančni činovnik, potem je postopil kot pomočnik knjižničarja v Rumencevski muzej, ko je pa ta leta 1852. premeščen bil iz Petrograda v Moskvo, A. N. ostal je v severni stolici, prevedši se v komitet inorodne cenzure. Tukaj je služboval do sveje smrti, katera ga je dohitela 8. marca t. l. pod kriuko vnetja pljuč. Od prostega cenzorja došel je do predsednika vsega cenzurnega komiteta. Akademija Nauk pa ga je izbrala svojim čestnim dopisnikom ter ga je leta 1882. nadarila s Puškinko nagrado za njegovo pesmo „Два Мира“ (sveta). Po činoproizvodstvu bil je A. N. dejstvitelnij staskij sovetnik, kateri ima primek prevoshoditeljstva (excellencia), po državni dolžnosti pa tudi člen učenega komiteta ministerstva narodne prosvete. A negledé na vse te važne državne posle, A. N. ostal je vendar do svojega poslednjega izdihljeja zvestim sinom i počitateljem svoje Muze; proizvode njene je priobčeval navadno v »Rusk. Věstn.« »Polnih sobranij sočinenij A. N. Majkova« je nekoliko, med njimi je izdajanje Marksa najbolj znano.

Ruska literaturna kritika slavi A. N. Majkova poleg Feta ter meni, da sta si ta dva pesnika po svojih čutih, oblikah, nagledih i duševnih nastrojenjih podobna kakor dva jajčka. Sam A. N. pa pravi neki v svojih spisih, da istinita ocena njegova ne bo v vnanjih dejstvih, a le v razvoju njegovega notranjega življenja. To notranje življenje pa je bila tiha ljubezen življenja i vsega tega, kar je obdajalo njegov pesniški duh. Zvesta pajdašica ljubezni pa je vselej bila i bo lepota, katera se izraža najbolj v soglasju notranjega zadržaja i vnanje oblike.

Vsi umotvori Majkova od njegovih antologičnih biserjev po naslovu k starodavni Eladi ž njenimi časi do skandinavskih pripovedek i do ruskih vshodno-mističnih modrovanj, vsa pesmopenja Majkova, ponavljamo, prešienena so toj tihoj ljubezniji v okvirih lepote i blagovročja, katero ne ustopa ni Puškinski, ni Lermontovski, ni Fetovski harmoniji i plavnosti vnanjih oblik. V poezijah Majkovih doné Puškinski „звук“, no v pesnopenjih Majkovih ne šumi Puškinko „смятение“. A. N. Majkov je za dobo Aleksandrov II. i III. plemeni rodo- i domoljub, pa tudi domovinski glasovi; Majkova niso bojni, a tihi, spokojni, ljubovni.

Med pesnopenji A. N. je oddelek, koji se zove »Excelsior«. Tam je pesen, ka'era se začinja tako:

„Чужой для всѣхъ,
Со всѣми въ мирѣ, —
Таковъ, поэтъ,
Твой жребій въ мирѣ“.

Če je tak poklic vseh pesnikov, torej naj on velja tudi našemu Apollonu Nikolajeviču kot pevcu ljubezni i mira. Naj počiva v večnem miru, a solze ljubezni naj rosé na veke večne njegov spomin med njegovimi ruskimi sootčiči i brati slovanskimi!

Božidar Tvorcov.

Ruske drobtinice.

Съ міру по ниткѣ, голому рубаха.

V „собраніи узаконеній и разпоряженій правительства“ razglašen je nedavno prevažen ukaz senatu, po katerem s 1. jan. 1897. l. preneha posebni nalog, ki so ga z leta 1863. plačevali poljski veliki posestniki ruski državni blagajnici za svojo izmeno i nevernost ruskemu prestolu.

V tem ukazu se med drugim pravi tudi to, da so pokojni carji utrjali splošna načela, katera vedejo k spojenju Poljske z Rusijo, da pa pri tem milost ruske oblasti nikoli ni pozabljala

poljskega življa, a kolikor je bilo jej možno, stremila se je zagladiti rane, katere je vsekala poljskemu kraju prestopna gmota i nepokornost ruski carski oblasti.

Ukaz nadaljuje, da tudi sedanjí car ne mara ustopiti svojim prednikom v blagohotnosti k poljskemu narodu, da pa tudi sedanjí car, podobno svojim prednikom, pričakuje od poljskih velikih posestnikov mirnega razvoja njih gospodarstev na prid i slave ne le poljske okrajine, ampak tudi vsega ruskega cesarstva, kojega malo betvico sestavlja tudi njih bolj ozka domovina.

Tako govori carska gramota. Njen smisel, njena smer je jasna i popolnoma točna, bez vsakih ovinkov, bez vsake dvombe: car daruje Poljakom težki nalog, za to pa zahteva si ljubezni i udanosti; nadeda se na blagorazumje poljskih državnih teženj; pričakuje od poljskega trudoljubja, od poljske marljivosti takih dokazov, kateri bi jasno svedočili o primirljivosti poljskih svrh v duhu ruske državnosti, ruskega poddanstva, obšče, ruske domovine.

Kaj porečejo ruski Poljaki na ta carski poziv, pač ni treba mnogo lomiti si glave. Zgodovina je javno dostojanje, zgodovine ni možno skriti i predelati z dne na noč, v trenutku, hipoma, tega ni možno, pravimo mi, da bi se poprijeli je še bolj prebrisni ljudje, nego jih nam kaže i daljnja in blizka minulost. Kolikor i kakor koli bi kovali razni polonofili, zgodovinsko dejstvo je le jedno, katerega ne oprovzhe nikakoršna sila in zvijača: poljsko plemstvo, ne pa poljski narod, ali ljud je od pregorečega domoljubja, resničnejše, pa od požrešnega sebeljubja i jarostnega verskega fanatizma bilo slepo i je tako ostalo do naših dnij; slepci pa seveda zgodovine nočejo, da i ne morejo čitati, katera bi jim povedala, da taisto plemstvo dolga leta zbira vsako hosto, alias politične sanjarije, podlaga pod to vzdušno gorilo tam i sam iskricke, katere se razgarjajo do plamtečega požara, kojega potem državna ruska vlast nolens volens mora gasiti na vsak način; če noče odbrcniti svojih svetih dolžnostij za svoj zgodovinski obstanek i napredek.

Slovenski politiki znanega zakala poreko, da natolcujem, da obrekam, da beznakazano črnim poslednje pojave poljskega duha... Kaki so pa neki ti pojavi? Bože ti moj, ne bomo nadaljevali o njih, da bi ne pokvarili avstrijskim njih bratom še več krvi... Recimo pa to, kar je gola resnica: V ruski Poljši vrši se pa le marsikaj, kar še celo zmernim Rusom nič prav ne ugaja, da i ugajati ne more...

Naši Poljaki ne streljajo, ne ubijajo, ne zatirajo nikogar; kako pa je med gališkimi Poljaki? Našim Poljakom še ni vzrastel tak velikanski greben, kakoršen krasi i lepša vaše, kojim je ž njim i pod milim nehom uže pretesno; pa brke svoje tudi naši krute prav ponosno, zavijajo nosove svoje precej, precej visoko, kar bi nam pač ne bilo težavno dokazati do očev vidnosti.

Sedaj uže pač nikdor ne dvomi, kaj pomenjajo poslednje, važne premene administrativnoga svojstva: šušalovščina pač nič ne tekne Rusiji, ni na kongresih, ni na blazinah general-gubernatorskih... Res je, da se tam i sam tudi v poljskem stanu uže razlegajo pomirljivi glasovi; a vse kaže, da ti glasovi zorkemu opazovalcu prav za prav govoré le to, kar je hotel reči munihi, grozno odpevši, komur gre, svoj rek: »Excepiis excipiendis...«

Bož. Tvorcov.

Ko suhi list . . .

Ko suhi list, što k crnoj zemlji lieče,
U prošlost tako moja miso kreče
Na uspomenam, da se prošlim zgrije,
Sad gđjeno vane ljuta bura vije

I prvi snieg veselo polieče
Te sliku Tvoju pomalo zameče — —
— A negda — negda, kako li je bila
Tvoja slika draga mi i mila!
A sad? . . . Sad vani ljuta bura cvieli
I na tu spomen veo sprema bieli . . .

— — — — —
Al' vijavicu kroz tu kadšto sine
I sjena Tvoje slike iz davnine
Iz škole, sjećam, vraćat si se znala
(U meni duša sva bi uzdrhtala),
Ko ruže su Ti lica sjala
Al' za te ruže — leptir ne bjeh ja . . .

Ko kad tko traži sunca veličinu,
Al oštri njegvi traci mu zasinu,
Da mah oborit oči mora svoje —
Ne smjedoh ni ja lice gledat' Tvoje . . .

A Ti si išla . . . sakrio Te ugō,
A ja za Tobom gledao sam dugo . . .
— I jednom znam posljednji put Te vidjeh — —
Ni ne tražim Te — jer Te nema nigdje,
Ni u srcu Te skoro biti ne će
Jer snieg i Tvoju sliku mi zameče,
A nekad, — nekad — još je proljet cvala,
O kako mi je slika Tvoja sjala!
Al' ode proljet . . . vane bura cvieli
I na tu spomen . . . veo sprema bieli . . .

Prosinac 1895.

M. Kalnički.

Slovenska opera „Ksenija“.

Gledališče slovensko pridobilo si je celó svojo opero. S tem so stopili umetniki v glasbeno delovanje, in res objavili so se z lepim vspehom poskusi izvirnih slovenskih opernih skladb. Dr. Ipavc je zložil spevoigro »Teharski plemiči, Parma opero »Urh, grof celjski«, Anton Foerster spevoigro »Gorenjski slavček«. Najznamenitejša pa je nova Parmova opera »Ksenija«, ki se je z nepopisnim oduševljenjem predstavljala v Ljubljani in v Zagrebu. Opera najde pot tudi na nemške odre, — prva slovenska skladba, ki doseže ta vspeh — ter se še letos vprizori v Bretislavi in v Gradcu. Prepričani smo, da najde pot tudi na druge odre. Opozarjamo torej tudi ostale Slovane, posebnó Ruse, na to interesantno delo sorodnega naroda, in ruska gledališča, katera bi jo hotela vprizoriti, da se obrnejo na g. Pavla Neldnerja v Rigi, kot zastopnika založnika E. Berté et Co. na Dunaju.

Libreto jednodejanski operi je vzel iz jugoslovanske zgodovine in obravnava v zanimivi dramatični razpletbi romantično snov. V samostan pribežiti od viteza, kateri ji je ugrabil, a kateremu ste srečno ušli, prosledovani devici in prositi zaščite. Munih Aleksij spozna svojo nekdanjo ljubljenu, s katero ga je razdružila sila, vsled česar je šel v samostan. A svoje srčne bolesti ni mogel pozabiti, in zato vzbudi se sedaj ljubezen z dvojno silo. Tedaj pa pridvi vitez s spremstvom, terja od muniha, da mu izroči pobegnúvo, a ko se ta brani in razodene vitezu kot brat, ga on zasmehuje in prisili v dvo boj. Da prepereči bratomor, vrže se Ksenija med borilca in umrje, smrtno ranjena. Brata si podasta nad njenim truplom roki v spravo.

O glasbi piše strokovnjak v hrvatskem listu »Vienac« : »Glavna vrlina glasbe je, da je izredno melodijozna. V njej se opaža bogata invencija skladateljeva, a instrumentovana je moderno, tako da zadovoljuje vse zahteve moderne glasbene tehnike. Opera se pričinja z lepim, slovanskim zborom

munihov. Kratkemu recitativu Aleksijevemu sledi arija v A-molu, vrlo čustvena in lepo izvedena. Tercet Ksenije, Tatjane in Aleksija je poln krasote, mala Tatjanina arijeta, spominjajoča na narodno pesen, je med najkrasnejšimi v operi, biser instrumentacije. Sledi duet Ksenije in Aleksija, a za njim intermezzo, genijalno in mojsterki izveden, po sodbi nekaterih naših strokovnjakov nadkriljuje ta slavljeni Mascagnijev intermezzo. Odslej pa v nekoliko pojema lepota in originalnost opere. Opera se završuje z istim temom, ki se javlja v introdukciji in v zboru munihov.

Navedimo še nekatera mesta iz raznih slovenskih in hrvatskih ocen! Strokovnjaška sodba o intermezzu v »Slov. Narodu« slove: Intermezzo kaže vso genijalnost in nadarjenost skladateljevo, a tudi njegovo izredno tehniko. Motiv je zelo originalen in fino izveden, instrumentacija briljantna. »Narodne Novine« hrvatske imenujejo Parmo najbolj nadarjenega epigona Mascagnijevega. Njegova godba ni nikjer banalna, nikjer prazna, iz njegove duše izvira neprekidna vrsta melodij, bodisi povsem originalnih, bodisi takih, ki spominjajo na slovanske motive. Parma je srečno spojil elemente novejšje operne dramatike s postulatí melodične. Vsi kritiki so si jedini v svoji hvali. Nikakor torej ne moremo misliti, da je pretiravala narodna navdušenost. Uže samo dejstvo, da je skladatelj našel založnika, ter da se je opera sprejela tudi na nemške odre, nas uverja, da je delo res nekaj nenavadno izbornega. In to moramo povdarjati tem bolj, ker je skladatelj novinec, ki je doslej bil muzikalnim krogom le malo znan, ki pa po tem dokazu svoje sposobnosti opravičuje nadejo v boljše bodočnost.

x+y.

Rusija in zahodni Slovani.

III. Murko?

Mi smo gosp. dr. Murkoto očitali, prvič, da je v svojem članku (»Ljublan. Zvon«, XI) trdil nesmisel, ako je hotel »neparlamentarno« Rusijo osramotiti s tem, da imajo vsi neruski Slovani, torej tudi turški, črnogorski in celó bosniški Slovani parlamente, drugič, da je sotrudnik židovskih novín, tretjič, da zna slabo ruski, dasi je c. kr. ruski prelagatelj in c. kr. profesor ruskega jezika.

Na prvo očitjanje je g. profesor v svoji repliki obmolknul, gledé drugega ni zarudel, temveč je samohvalno priznal, da je bil zares sotrudnik one oficijozne »Presse«, ki je ruskega carja Aleksandra III., katerega so po vsej zemlji slavili kot »Mirotvorca«, psovala z neslišano mednarodno dvorljivostjo »Henker-protector«, ker njegovi ministri, t. j. »Henker« niso hoteli Rusije izročiti izsesavenju Židov.¹⁾ Gledé tretje točke je pa dr. Murko lagal. Mnogoštevilne napake proti ruskemu jeziku, ki se nahajajo v njegovem članku, in na katere smo opirali svoje očitjanje, je zaznamoval kot tiskovske pomote »Ljub. Zvona«, katere je pa neki sam popravil v svojem »posebnem odtisku«. V našem II. članku smo dokazali, da napake niso popravljene, da so tiskovne napake lastne pisane napake g. Murkota. Ondi smo dokazali na raznih napakah, da zna on rusko azbuko takó slabo, da je ne more podati z latinškimi črkami, kar mora neizogibno stvoriti kot profesor, kedar predava učencem.

¹⁾ Naravnost komična je logika doctoris philosophiae Muroonis: »Jaz sem pisal v »Presse« podlistke, torej odpadejo vse opazke »Slov. Sveta« o mojem znanji ruskega jezika.

Tu pa hočemo dokazati, takisto z ozirom na dr. Murkoto, da gosp. profesor pozna rusko glasoslovje in sklanjo, spregatev in sintakso ravno tako dobro, kakor rusko azbuko. On piše, (posebni odtisk, str. 84) med drugim „kandali“, subst. nom. plur. namesto „kandaly“, in „laptah“ (loc. plur.) namesto „laptjah“. To je ravno tako, kakor da bi hotel kdo v slovenskem „zvon“ in „konj“ sklanjati jednako. Da, še več. Rusi strogo razločujejo „tvrdo“ sklanjo od mehke, ker nikdar ne zamenjujejo končnice y prve sklanje z i druge. Jednaka se godi g. Murkotu s sklanjo substantivov fem. gen. On piše (posebni odtisk, 43) „postinje“ namesto „pustynji“. To je takisto, kakor da bi v slov. sklanjali „baba“ in kost jednako. Ravno tako dobro zna gosp. Murko sklanjo ruskih subst. srednjega spola. On piše loc. sing.: zvanii nam. zvaniji, poseb. odt. 33, (zvanji). Naj opomnimo, da v ruskem imajo masc. in fem. mehke sklanje, kakor konj, kostj v gen. plur. eñ, živa tudi v acc. (Primeri slov. dnij). Ravno tako močan je gosp. Murko v sklanji adj. On piše n. pr. kurnih vintovih namesto kurnyh vintovyh (pos. odt. 23). Rus razločuje jako ostro med „mehko“ in „tvrdo“ sklanjo adj. (mjagkoje i tvrdoje — reci tvjórdoje sklonénije). Primeri: tverdyj, tverdago, tverdomu, tverdom, tverdym, in pa sinjij, sinjago, sinjemu, sinjem, sinjim; plur. tverdyje, sinjije, tverdyh, sinjih, etc. Semkaj spada tudi čudna pisava g. Murkota: Nižnij Novgorod (Lj. Zv. 464). To ni ne ruski, ne slovenski. Rusko je nižnjij, slov. pač nižnji, kakor bližnji etc. Dr. Murko, ki tako lepo piše à la Marcus Pohlín: jaz sem se zavdinjal, kaže se, da tudi v slovenskem ni zelo močan. Sicer pa bomo videli še lepše. Dalje tvrdi g. Murko v „Lj. Zv.“, str. 280, vrsta 15, dat. adj. sing. fem. bi bil v ruskem narodni nam. narodnoj. (Poseb. odt. 3). Semkaj spadajo tudi naslednje napake v sklanji: Počajna mesto Počajnaja (423), soslajny mesto soslannyje, (g. Murko ne pozna razlike med določnimi adj. in nedoločnimi.) Dalje mečetij mesto mečetej, 538⁸ sub. fem. sing. konki mesto konkě; adj. masc. sing. loc. jarmaročnem mesto jarmaročnom, progonye mesto progonyja djenjgi, 718 (G. Murko namreč ne vé da djenjgi (denar) je fem., ali pa ne razločuje med žensko in moško sklanjo adj.); dalje vědomostij mesto vedemostej (34 pos. odt.); izvošček gen. izvoščeka (sic!); toliko znana beseda izvošček (Fiaker) piše g. Murko trojnato: izvoščik, izvošček in izvoščik, torej voznik, voznik in voznik! To je vendar lepo! Ime 800-letnega ruskega gubernskega glavnega mesta s 70.000 prebivalci, kjer, kakor tvrdi, je bil sam, Jaroslavl, piše jedenkrat nom. Jaroslov, potem nom. Jaroslav, v gen. Jaroslavlja, loc. Jaroslavlji. Kakor da bi se v ruskem ali v obče v kakem slovenskem jeziku napravljal gen. z ukladanjem lj! Dale: dva predpodavately (lji) mesto prepodavatelya. Čestitam, g. profesor! Gledé „izvoščeka“ smo dolžni opomniti, da noben deček abc-razreda bi ne pisal v gen. dečeka. Gledé trojne pisave izvoščik dodajemo, da noben nemški učitelj osnovnih šol, toliko manj pa vseučilišni profesor, ne piše „Fuhrmann“, „Furmann“ in „Furmon“. Niti pravi Fursmenn! Gledé zares čudnega „dva prepodavately (lja) pos. odt. 33 (zajedno napaka v pravopisu in sklanji ruska in slovenska, je kolega, s katerim sem govoril o tem, napravil dovtip, da naj bi g. Murkoto, ki naklada vse svoje napake na korektorja Narodne tiskarne v Ljubljani in zahteva od njega, naj bi popravljaj napake profesorjeve, postavili za korektorja in korektorja za velikošolskega profesorja. Jaz pa sem odgovoril na to: Šlo bi uže, ruski znasta blizo oba jednako, pri korekturi pa bi bil Murko oven

v vinogradu“. Korektor čita vsaj tiskano prav; g. Murko pa prepisuje napačno iz tiskanega vseučilišnega programa Kazanjskega „dva prepodavately“ in spodaj sledeče „v god“ (Lj. Zv. 531 str., 7. vrsta).¹⁾

Nadaljnje napake v sklanji so: besedo iskusstvo (umetnost) sklanja g. Murko sing. nom. iskusstvo, v gen. sing. iskusstv (666). On prelaga pod tem imenom ne nahajajoče se: Akademija iskusstv = akademija umetnosti (sic!). Ali pa je to napaka slovenske sklanje? Tudi možno, ni prva in jedina. Ali razločuje on, n. pr. 673, slov. necemu od nečemu? Da bi zaključil to zaglavje o sklanji operetne narave na stroške g. Murkota, opomnim samo še, da g. Murko piše „jordan“ in „kupolj“ mesto jordanj in kupol, torej ne razločuje tvrde in mehke sklanje, masc. in fem. Taka je z vsemi številnimi besedami, kjer ne izraža mehke končnice ъ, in jo pušča kot tvrdo končnico ъ; poslednja se namreč ne izraža v lat. prepisu ruskih besed, v tem ko kaže v ruščini ъ moško tvrdo, ъ pa moško in žensko mehko sklanjo. Takó pa se godi, ako ne poznaš alfabeta kakega jezika, in da ga ne pozna g. Murko, dokazuje tudi njegova kuriozna tvrditev (v famozno popravljenem posebnem odt. 45): ruski ъ = jě, mesto jo jě sam po sebi je nesmisel. . jě = jĵ. noben jezik na svetu, kolikor jaz vem, ne podvaja ali omehčuje j, in vendar je dr. Murko in mora biti profesor ruskega jezika. Kakó on pač predava?

Poznanje pomena črk finalnih poluglasnikov ъ in ъ, od katerih pri sklanji kaže ъ krepko moško, ъ pa mehko moško (po pomenu n. pr. carj, spasitelj), ъ mehko žensko sklanjo (za vse samostalnike, po pomenu pripadajoče k ženskemu spolu), je tudi za oblikoslovje največje važnosti. Subst., ki se končuje v nom. z ъ, a, o, daje v sestavljenih besedah tvrdo vezilo o, n. pr. sad-o-vođ, vod-o-provođ, vin-o-grad (vrtnar, vodovod, grozdje); subst. pa, ki se v nom. končuje na ъ, ima mehko vezilo e, torej neftě ali neftj vstvarja neft-e-provođ, ne pa neftoprovođ, kakor piše g. Murko, ki ne pozna tvorjenja ruskih slov. No mi postavimo še drugo na mizo iz njegove gnjile kleti. Tako piše on „duhovnonravstvenim“ 534 (mesto duhovnonravstvennym — 3 napake v jedni besedi), umstvenago mesto umstvennago (pos. odt. 64) etc. etc. To kaže, da podvojeni g. profesor ne vé, kedaj ruski jezik podvaja n. Da bi tudi nauk o stopnjevanju ne ostal bez napak, piše g. profesor nižji za nižjij p. o. 53, ranše mesto ranjše (slov. in rusko, 458, 714, 715 Lj. Zv.), in buljše mesto boljše (poseb. odt., str. 58, o katerem tvrdi g. prof., da ga je veljavno popravil sam, in da je torej bez tiskovnih napak.)

Jednako močan je g. profesor v konjugaciji. On piše obmanivajte mesto obmanjvajte (slepariti). Glagola obmanivatj v ruščini ni. Sicer pa je g. prof. več takih besed iznašel, kakor pokažemo pozneje. Da je mautij (mignuti) zamenjal z manutj, dokazuje, da ne pozna razredov ruskega glagola, in da ne razločuje ruskih konjugacij (I. in II.).

Jednako krepk je gos. profesor v leksikalnem pogledu. Razun navedenih, v ruščini ne nahajajočih se slov „buljše“ in „obmanivatj“ ima še naslednje prekrasne primere: tovar kot tovor mesto blago p. o. 27; rubelj mesto rublj, 425 (denarna jednota), „rubelj“ je orodje; bogomazec, 425, (za bogomaz), „putevodilj“ (poseb. odt.

¹⁾ Otrok 8 let v Rusiji, kateri ne zna tiskanega prepisavati prav, se ne sprejme v pripraviteljnj klass (pripravljalni razred, pri srednjih šolah) G. Murko pravi sam, da je imel navedeni vseučilišni program pred seboj.

64), „nižji čin“ za nižnjij čin, (vojak = nečastnik, pos. odt. 53), „statiskij“ p. o. 74, „frank“ (mesto frant = gizardin, pos. odt. 74), „neščastnik“ (719), „golovij“, „panzjon“, „barnotij“, „ostsejskij 529, etc. etc.

Bogomaz se imenujejo v ruščini kmetje, ki kot obrtniki (kustarji) proizvajajo podobe svetnikov. Po vstočni vojni 1877.—1878. je nemški „učenjak“ Zimmermann priobčil zgodovino te vojne. Ondi čitaš: Ko so Turki razvili prapor proroka, so Rusi, v dokaz, da je domovina v opasnosti, razvili svoje nacionalno sve-tišče, „bogomaz“, nosili so to sveto podobo (Heiligenbild) v procesijah po vseh mestih“. Razvit v procesijah nošeni „vužiček“!! Krasno! K tej vrsti učenih pripada tudi g. Murko.

Dopis.

U Trstu,* 1897.

Ja Vam dugo nisam pisao, gospodine uredniče! Vi ste se obratili na me, da Vam pišem — a ja Vam ipak nisam pisao. Zašto nisam? Jer sam bio bolestan? Jer nisam imao kada? Jer mi nije bilo volja? Da Vam kažem istinu pravu i čistu — pisao nisam za to, jer sam znao i znadem — da uzalud pišem. Zašto uzalud? Ja sam u „Slovanskom Svetu“ već više putih razpravljao o stvarih, koje sam smatrao i smatram prevažnima. Nu što smo postignuli tim pisanjem?

O čemu da Vam pišem danas? — 'zbori su dovršeni. U Istri, gdje su dvie trećine naše, izabran je Talijan. U Gorici su Slovenci izgubili veliki posjed. U Trstu prodrli su svi kandidati anti-austrijske stranke.

Ta antiaustrijska stranka u Trstu zove se „progresso“ (napredak). Do sada ta stranka, ne priznajući Beča glavnim gradom one države... u kojoj živi, nije šljala svojih zastupnika u Beč... ni, hvala Bogu — barem do sada — u Rim. Tko ne poznaje tršćanskih odnošaja, možda će se nasmijati. Nu nije se čemu smijati: tršćanski italianissimi smatraju Trst i tršćansku okolicu pokrajinom italijansko-rimskoga kraljevstva.

Između Trsta i Furlanije žive Slovenci. Te Slovence hoće italianissimi milom ili silom da potaljanée...

Antiaustrijska je stranka, dakle — da se vratime k predmetu — pobjedila sjajno... ne samo Slovence... nego i austrijsku (konservativnu talijansku) stranku. Po gradu se govori, da je to osobita zasluga triju ekscelencea, dviju mužkih i jedne ženske ekscelence. Ta ženska ekscelence, vele, bijaše prije nekoliko godina mesarica par excellence. Mesarica? Ne samo mesarica, nego i nešto drugo, što (kako da se izrazim?) „obnoć ide, a obdan počiva“. Nu »tempora mutantur...“: zašto ne bi ona postala milijunarkom i ekscelencem?

Bilo ovako ili onako, službeni „Osservatore Triestino“ (tršćanska smotra) iznenadio je Slovence i konservativnu stranku člankom, u kojem je rečeno, da je osobita zasluga sadanjega namjestnika Rinaldinija, što su italianissimi prešli iz pasivnosti (glede Beča) u aktivnost te... time priznali Trst i okolicu tršćansku pokrajinom one Austrije, kojoj je glavnim gradom Beč (ne Rim)...

Nemojte se smijati — poslanici antiaustrijske stranke, koji se sami krste „liberalnima“, došavši u Beč, nisu se združili u parlamentu s nijednom antiaustrij-

skom strankom, nisu niti s „liberalnom“ njemačkom... nego su stupili(?) u česko-poljsko-jugoslavansku većinu... u kojoj većini ima i liep broj klerikalaca... Kako se je to moglo dogoditi? Možda će nam „Osservatore triestino“ jasno odgovoriti...

Je li grof Badeni bio za to, da italianissimi predju iz pasivnosti u aktivnost? Ili jest, ili nije. Ako jest, tko će razumjeti njegovu „politiku“ u novom parlamentu? Ako nije, što će odgovoriti inspiratoru onoga članka u „Osservatore Triestino“? — Nu može biti, da je taj članak napisao Cicero pro domo sua te da za aktivnost antiaustrijanaca nije bio ni Badeni, ni Rinaldini, nego samo slavni „Indipendente“ (neovišnjak), glavno glasilo... glavne stranke, ono glasilo, koje novosti iz Rima donosi na prvom mjestu, novosti iz Beča na zadnjem... ili nigdje. Taj isti je „Indipendente“ naime prvi donio članak proti pasivnosti, članak za aktivnost; to se je dogodilo nekoliko mjeseci prije izbora.

Bilo tako ili drugako, italianissimi su svakako išli u carski Beč samo za to, da bi lakše postignuli ciljeve svoje... da bi i vladinu pomoć zadobili za nasilje, nasilje gnjusno, kojim se služe proti nama...

Sic res se habet. Nu ja se nadam, da ih grof Badeni poznaje, ta neće pomagati onim, proti kojim bi se imalo postupati po §. 59. kaznenoga zakonika...

Do vida!

Sincerus.

O polemiki.

Čitatelju naših političnih dnevnika, »Slovenskega Naroda« in »Slovenca« se dozdeva, kakor da ta dva lista zadnji čas kar tekmujeta, kako bi drug drugega prekosila v surovih osobnih napadih. Oba se smatrata glasiloma inteligencije, jeden posvetne, drugi duhovske, oba hočeta biti voditelja narodu. Da sta si pri tolikokrat nasprotnih in različnih nazorih skoro vedno v laseh, je umevno. Tu pa ne govorimo o tem, kateri in v katerih slučajih ima pravo, tu govorimo o obliki, v kateri to zagovarjata. In baš tu vlada pri obeh najlepša harmonija. Drug drugega sumniči narodnega izdajstva, drug drugemu podtika podle namene, drug drugemu napada pristaše, ne pusti na njih dobrega lasu; a oba tudi branita in zagovarjata svoje pristaše, tudi v slučajih, ko je to povsem krivično in nedopustno.

Ako uže vidimo tu v obče, da ne vlada pravi ton, ne moremo se prečuditi, kako se v posamičnosti ljudje, ki so ali vsaj hočejo biti omikani, pripravajo v nedostojnih oblikah in rabijo psovke, katerih ne bi smeli ni v največem razjarjenju, kaj šele v preišljeno pisanemu članku. In tu so one neumne bajke o bezbožtvu in framazonstvu, — tu so oni napadi na »mlečezobe lemenatarje« — tu so one zabavlje o »laži, sumničenju, podlosti« in tako dalje — prav vsakdanja piča čitateljstva.

Tako bi ne smelo biti. Umevno je, da v političnih bojih ne rabimo rokovic, da tu uide včasih kaka beseda, ki bi se sicer ne bila izustila, ali tako — rekel bi, sistematično — zmerjanje nasprotnika, to nima nobenega pomena in nobene veljave, to kaže le o veliki nestrpnosti in mali oliki.

Nikar se ne sezivljaj kdo nato, da nasprotnik dela tako, torej moram tudi jaz. O ne! Z dostojnostjo si pridobi mnogo več ugleda, in tudi on se ne bo upal več biti nedostojen, ako uvidi, da mu ne sledimo na to polje. Nikar naj se ne sezivlja kdo na druge liste, n. pr. na boje med

*) Zakasnili smo se z dopisom, ki pa je še poučen. Op. ur.

liberalnimi in antisemitskimi listi Dunajskimi, itd. Ali moramo radi tega tudi mi biti njim jednaki?

Pomislil naj vsak, kako demoralizujoče vpliva tak nedostojen boj na preprosti narod. V principih tvrd, neupogljiv, je vendar v obliki lahko vsakdo spodoben in vdorljiv tudi do nasprotnika.

Potreba je dotakniti se te točke. Tudi ko bi nas radi tega napadla oba lista, s tem vendar ne ovržeta karanega dejstva. Želeti smemo, da odločilni faktorji poskrbijo vsaj za nekoliko dostojnejšo obliko polemike v naših listih. ?

RAZGLAD PO SLOVANSKEM SVETU.

a) slovenske dežele.

Kranjsko. „Dramatično društvo“ v Ljubljani je imelo pod predsedništvom dr. Tavčarja občni zbor. Društvo je vsled podpore dež. odbora poslalo gđ. Ogrinčevu in g. Kranjca na gledališko šolo v Monakovo. Izrekla se je zahvala na podpori deželnemu zboru kranjskemu, Ljublj. občini, ravnatelju Praškega češk. gledališča, A. Šubertu, „Sloven. Narodu“ in „Lj. Zvonu“. A. Šuberta so zajedno izbrali častnim članom. Društvo je imelo v minulem letu 29.272.61 dohodkov in 30.743.15 stroškov. Društvene predstave so nesle 14.457.30, stale pa 10.211.06, tako da je vsaka predstava nesla 64.30 gl. Gaže so znašale 15.144.78, podpora 12.000, gledališko društvo je dalo 870 gl., članarine je bilo 396 gl. Proračun za leto 1897/8 kaže 16.919 stroškov, 17.200 dohodkov. Sklenula se je resolucija, da bi se društvenina povišala od 2 na 3 gl. Sklenul se je izredni občni zbor, da se razjasnijo računi.

Goriško. V Gorici so Slovenci zasnovali trgovsko-obrtno zadrugo, na posebnem shodu podpisavši ustanovno listino. Dr. Tuma ima posebne zasluge pri tem delu. Z zadrugo se hočejo braniti tudi v nacionalnem pogledu proti Lahom.

Primorsko. Položenje v primorskih „deželah“ (Istra, Tržaško, Goriško) je sedaj toliko neznosno za večino slovenskega in hrvatskega prebivalstva, da je težavno ločiti deželo od dežele, dogodek od dogodka; videti je, kakor da bi bila nepremična vojna, v kateri se po moči branijo Slovani proti italijanskim strankam, ki so od dosluženih Garibaldincev in najhujših irredentistov doli do ital. kapelanov, torej v posvetnem in duhovskem taboru, popolnoma složne v postopanju proti Slovanom, in vrhu tega imajo ti proti sebi še vladni sistem.

Na Primorskem je že dolgo jako gnjilo, in to je na škodo Slovanom ravno takó, kakor na škodo ugleda monarhije. Slovanski poslanci z juga začeli so v drž. zboru razkrivati gnjile rane, a še tem se delajo zavire, in slovenski listi nekako obupno pišejo, kakor da bi ne bilo nadeje do boljšega. „Viši cziri“ da zahtevajo še nadalje dosedanje stanje. Ako je sedanja večina zares solidarna, ne bode indiferentna nasproti stališču „viših ozirov“, in zvananja politika se po novejših dogodkih čuti tudi dovolj okrepljena, da more te „ozire“ tudi prezirati in do cela prezreti. Torej je potrebno pokazati jedino na znotraj primerno silo. Sedaj pa naj „Slovanska kršč. nar. zveza“ pokaže svojo moč, katero je že od prvih dnij obstanka povdarjala s tolikim patosom!

Štirsko. V „Slov. Narodu“ poročajo, da Sv. Ij, prva slovenska občina od Spielfelda proti Mariboru, je izgubila sečaj slovenski občni zastop. „Nemci kupujejo ob meji posestva, pojedini, pa tudi s pomočjo društva

„Südmark“. Postopajo po gotovem načrtu in delajo vstrajno“. Naj bi tudi Slovenci zasnovali društvo, podobno „Südmarki“ — priporoča dopisnik. Kedaj je bilo to že potreba, no Slovencem so taka sredstva velikih načrtov „igrača“, dokler ne zraste povodenj do grla!

Centralna posojilnica slovenska. Občni zbor dne 8. aprila v „Narodnem domu“ v Brežicah. I. Prisotnih je bilo 11 članov, kateri so zastopali 24 deležev po 100 gl. Ti so zastopali načelstvo, nadzorstvo in posojilnice-zadružnice „Centralne posojilnice slovenske“. Zastopane so bile naslednje posojilnice: 1. okrajna posojilnica v Krškem (J. Bezlaj); 2. posojilnica v Brežicah (Levak in Schwentner); 3. posojilnica v Moravčah (Fr. Orehek in Janko Toman). Pismena pooblastila so poslale posojilnice-zadružnice: 4. Radeče (J. Lapajne); 5. Mokronog (F. Rozman); 6. Slatina (J. Rupnik); 7. Kobarid (dr. T. Romih); 8. Slap p. Vipavi (J. Rupnik); 9. Kleče na Koroškem (dr. T. Romih). II. Predsednik g. J. Lapajne konstatuje, da je občni zbor sklepčen, nizanjanja, da je bilo vabilo v smislu združnih pravil razglašeno v „Slovenskem Narodu“ in v „Domovini“ ter pozdravlja vse prisotne. Povdarja, da se je zavod v minuli jednoletni dobi, ki je bila tako rekoč še le prvo upravno leto, razvijal sicer počasi, a previdno. „Centralni posojilnici se je pridružilo sedaj 12 slovenskih posojilnic in 11 zasebnikov. Vrhu tega so še 3 slovenski denarni zavodi, s katerimi je bila lani v zvezi, ne da bi bili ti pristopili kot člani. Veči promet bi bila „Centralna posojilnica“ izkazala, ako ne bi bilo vsled slabe letine lani obče nedostajanje denarja na Slovenskem. Več posojilnic bi se bilo pridružilo „Centralni posojilnici“, ako bi jim bila mogla pomagati kar z mnogimi tisočaki. III. Račun za prošlo leto se je potrdil, kakor ga je sestavilo načelstvo in potrdilo nadzorstvo. IV. Od izkazanega čistega dobička se je določilo 4% dividenda vsem deležem, kakor je predlagalo načelstvo. V. Vzelo se je na znanje opravilno-poročilo načelstva, ki se je v rednih sejah trudilo za prosep zavoda, ki namerja, ako bode treba, prirediti tečaj za izobraževanje posojilniških uradnikov in odbornikov, in vprašati slovenske posojilnice in gospodarske zadruge, ali ne bi izhajal „Vestnik slovenskih posojilnic in gospodarskih združ.“ VI. Poročilo o delovanju posojilnice-zadružnic je bilo v tem pogledu posebno veselo, da so ti zavodi večinoma krepko razviti, da so že priobčili svoje pravilno izdelane račune za l. 1896. večinoma, da torej ti zavodi „Centralni“ dajejo toliko poroštva, da bi jej občinstvo in denarni zavodi smeli veliko večje vsote zapati, nego se je to godilo doslej, kajti zadruga ima neomejeno zavezo, vrhu tega imajo tudi nekatere njene posojilnice-zadružnice jednako poroštvo. VII. Volitev načelstva je pokazala isti rezultat kakor lansko leto, le namesto g. Frana Ivana, ki se je preselil v Radeče, je bil izvoljen g. Josip Bezlaj. VIII. V nadzorstvo so bili izvoljeni: g. Iv. Knavs, ravnatelj posojilnice v Krškem; g. A. Levak, ravnatelj posojilnice v Brežicah; g. F. Rohrman, ravnatelj pos. v Mokronogu; g. I. Rižnar, ravnatelj pos. v Radečah; g. A. Pavčič, nadučitelj v Kostanjevici. IX. Pri nasovetih se oglasi g. dr. Romih in predlaga, da bi „Central. pos.“ razglasila javno, da je „Zveza slov. posojilnic“ še l. 1896. pri svojem občem zboru 27. avg. v Celju po zastopnikih Celjske in Mariborske posojilnice pripoznala potrebo realne zveze vseh sloven. posojilnic, t. j. osrednjega zavoda, kakoršen je naša „Centr. pos.“ Nasvetuje torej, da bi se k pristopu povabile zopet vse slovenske posojilnice, ki naj bi vzele poprek po kakih 10 deležev (po 100 gl.). Ker imamo

Slovenci uže več kot 100 posojilnic, dobila bi z njih pristopom „Centralna posojilnica“ okroglih 100.000 gl. obrtne glavnice, s katero bi se lahko dokaj koristilo slabejšim sestram.

b) ostali slovanski svet.

Državni zbor. V poslednjih 14 dneh se je v tem zboru mnogo pripetilo, in posledice ne morejo izostati. Za Slovane je najvažnejše to, da je gosposka zbornica sprejela razmerno ugodno obliko adrese, za katero ste se združili desnica in srednja stranka. Bar. Chlumecký je ob tej priliki razvil celo teorijo o uslovljih za primeren jezikovni zakon, gr. Badeni pa je v daljšem govoru dokazoval, da jezikovne naredbe za Češko in Moravsko ne škodujejo Nemcem čisto nič. Opomnil je, da je treba delati razliko med tem, kar potrebujejo posamični uradniki za svoje službe, in tem, kar je kakemu narodu zagotovljeno gledé na narodno enakopravnost.

Drugo je pa to, da adresni odsek zbornice poslancev je sprejel adresu, katera ugaja sedanji večini. Ta adresa naglašá širšo avtonomijo dežel in narodno enakopravnost, in gr. Badeni je pripomnil, da se njegova vlada ne identifikuje s to adresno, da pa jej tudi ne nasprotuje; ko bi bil Badeni sam referent, tolmačil bi drugače prestolni govor, on pa je na stališču prestolnega govora, ki je vladni akt, in programa tega govora se bo držala njegova vlada. Gledé na dež. avtonomijo vodijo vlado „stvarni“ razlogi, ustave noče vlada rušiti, to pa ne izključuje „korekture“ ustave. V zbornici poslancev so bili jugoslovanski zastopniki začeli razpravljati tužne razmere na Primorskem, nujnost njih predloga se je tudi sprejela, dasi to ni bilo ljubo vladi. Toda do meritornega presojevanja še ni prišlo, ker med tem je začela razsajati obstrukcija nemških liberalcev in nacijonalcev. Ti izrabljajo in tudi zlorabijo smisel poslovnega reda, ter vsled tega uže več sej je ostalo bez vsakega vpešnega dela. Pripoznavajo, da obstrukcija se vrši v interesu Židovstva, ker je prišla vlada v nemilost radi tega, da je postal dr. Lueger župan Dunajski, in ker je sedanja večina zaprečila vstop leveice v to večino. Sicer pa kažejo nemške opozicijske stranke, s Schönererjem na čelu, kako nizko, podlo, krivično nišljenje razširjajo med nemškim narodom o slovanskih narodih. Obstrukcija šovinistov in hegemonistov podaje novih snovij Slovanom v presojevanje.

V taboru nasprotnikov jezikovnih naredeb je tudi p. dr. Scheicher, glavni sotrudnik tiste „Reichspost“, za katero so se toliko oduševljali seosebno na Slovenskem, pred katero pa smo v našem lističu bezvpešno svarili od začetka.

Sedaj se mnogo govori o preobratu; zato smo porabili več prostora za razgovor o „programu“; iz drž. zbora več v bodoče.

Dunaj. Tu so Čehi osnovali društvo z omejenim poroštvom pod imenom „Český dům ve Vídni. Po §. 2, pravil tega društva je namen: pridobiti jeden ali več domov, ki bi bili za narodne potrebe, kakoršnim

služijo slovanski domovi po mestih v obče. Člen more biti posamična oseba ali pa društvo. Delež znaša 20 koron, vpisnina 2 kor. služi rezervnemu zakladu. Predsednik upravnega sveta je sedaj obrtnik Karol Palda. Sedež in pisarna društva je Dunaj, I. Walnerstrasse, št. 2 v prostorih „Slovanske Besede“.

Doslej je pristopilo uže mnogo členov in več društev. Kolikor je nam znano, bodo podpirali društvo še posebe tudi mnogi češki plemiči med njimi tudi gr. Harrach.

Ni dvombe, da se Čehom posreči s pomočjo deležev in prostovoljnih prispevkov pridobiti si na Dunaju primernih domov za mnogotera društva in druge potrebe. Drugi Slovani kaj takega na Dunaju ne zmorejo; gotovo pa je, da češki narodni domi bodo gostoljubno sprejemali tudi druge Slovane, in zato je dolžnost seosebno na Dunaju prebivajočih ostalih Slovanov, da tudi oni pristopijo z deleži k novemu društvu. Takó bodo imeli tudi oni zavest, da so tudi prispevali k zidanju domov, v katerih se bodo počutili dobro kot gostje, a bodo dobivala tudi njih društva prostor za zabave.

Mi seosebno na Dunaju živeče Slovence in Hrvate opozarjamo na lepo priliko, da pristopijo kot deležniki k društvu; deleži bodo zajedno donasali dobre obresti in bodo torej dvakrat na dobrem mestu vloženi.

Dunajski mestni svet, ki se je bil uže poprej izjavil proti novim jezikovnim naredbam, je povodom obstrukcije nemške liberalne in nacijonalnih strank v drž. zboru, sklenil stopiti pred cesarja z adresno, v kateri se izraža želja, da bi sam vladar napravil mir s tem, da bi se razglasil jezikovni zakon. Ugodna prilika za Slovane, da predložijo oni načrt, ne za jezikovni, temveč narodnostni in jezikovni zakon!

Koncert Slovanskega pevskega društva pod vodstvom Slovenca Hubada je tudi strokovna kritika jako ugodno ocenila in pevodvoj laskavo pohvalila.

Češko. Sredi maja je bil v Pragi prvi velik shod čeških žen. Došlo jih je kakih 2000 od vseh krajev. Razgovarjale so se o primernih zadačah žensk v obče in narodnih posebe. Narod je radostno slišal glas zavestnih žen.

Gledé jezikovnih naredeb so se bila izdala jako neugodna ravnila, a mladočeški klub se je uprl in dosegl, da izidejo instrukcije soglasne z naredbami. Tudi Badeni je v gosposki zbornici v tem smislu govoril, rekši, da nekaj novega je v naredbah, kar se dostaje notranjega jezika. Nekoliko bodo namreč rabili tudi češki kot notranji jezik.

„Český klub“, središče staročeške stranke, je imel 23. maja v Pragi občí zbor, ter se je v poročilu ozrl na obče politiško gibanje češkega naroda v prošlem letu. Poročilo izjavlja, da med Nemci so jedini avtonomisti pravični Slovanom, da jim gre pravičnost nad nemško hegemonijo. Med Nemci je pa velikih podjetnikov in trgovcev, ki pripoznavajo, da nacijonalni boji škodujejo vsemu gospodarstvu, in da to vpliva tudi na pogajanje z Madjari. Od teh je treba vsekakor zahtevati povišanje odstotkov, kakor so jih določili delegati. Nove jezikovne naredbe so le jeden del narodne enakopravnosti in ne morejo zadoščati. Tužno je, da se širi nagloma socijalna demokracija, da zanaša samo tujstvo med naše delavce, in da ima dr. Adler vajeti v rokah. Dobro znamenje pa je, da se je sestavila sedanja večina v drž. zboru, in bolje je, da se jej niso pridružili liberalni veleposestniki, ki po mančesterski zavirajo

pravi gospodarski napredek. Liberalci so do 1880. sami gospodarili in rušili celó ustavo, n. pr. z neposrednimi volitvami. Uže Palacký je 1837. priporočal, da bi narod začel tekrovati z dejansko literarno, znanstveno in industrijalno prosveto. V gospodarstvu je tudi med Čehi še vedno premalo organizacije, dasi imajo uže nekoliko važnih društev. — Posebnih govorov to pot ni bilo, in dr. H. Šole ostane i nadalje predsednik klubu. Pristavljemo, da Staročehi so se zares začeli baviti z gospodarstvom, in ima njih glavni „Hlas Naroda“ od novega leta 1897. dosledno na prvem mestu gospodarske članke.

Banka „Slavija“ je priobčila računski sklep za l. 1896. Po tem znašajo rezervni zakladi 7,955.290.62 gld., čisto imetje pa 7,800.758 gld., narastlo je v poslednjem letu za 752.044 gld. Do konca l. 1896. je izplačala svojim članom 27,193.723. Uradniški pokojninski zaklad šteje 167.347 gld. imetja. Vidi se, da banka se širi od leta do leta, in da dobiva kljub tekomovalnim tujim bankam vedno več zaupanje.

Jezikovne naredbe ne dajo miru ne v Avstriji, ne v Nemčiji. Nemški nacionalci so bili zares odpotovali v Draždane — demonstrovat. Ondi so jih somišljeniki oduševljeno sprejeli, no sami Schönererjanci na shodu nisu smeli govoriti. Toliko bolj so pa velikonemški šovinisti opisovali veliko opasnost, ki bi neki grozila ubogim Nemcem v Avstriji. Shod je bil naposled razpuščen. — V Bretislavi je znani pesnik Feliks Dahn pretiraval stvar, češ, da nikdar se ni grešilo s toliko držovitostjo, nego s sedanjimi naredbami.

Znani Kudlich hujska proti Slovanom kot fizično in duševno propadli, neplodni pasmi.

Profesorji Praške univerze in tehnike obsojujejo naredbe, kakor nizki agitatorji, ter mečejo pesek v oči, češ, Praška nemška univerza se izprazni, ako se ne prekličejo naredbe. Dijaki istega vseučilišča pa se jim zahvaljujejo in naivno razglašajo resnico, da so bili Nemei kaj modri, ko so zahtevali posebno oddeljenje stare Praške univerze, ker drugače bi bil utrakvizem polagama vseučilišče izročil do cela Čehom. Slovani bi se zamerili Staročehom, ko bi povdarjali njih zmoto na to stran. Na to nam je le dolžnost dodati, da sedaj posnemajo Praške velike šole tudi v Gradu in drugod. Takó slepé mladino in potem nemške množice celó tisti, ki bi bili dolžni trezno iskati resnico in jo tudi v tem slučaju kazati Nemcem in svetu.

Občine med Nemci na Češkem še vedno sklepajo resolucije proti naredbam, in poslalo je mnogo teh deputacije na Dunaj, a tu so jim poslanci namignuli, naj ne prosijo predstavljenja pred cesarjem, ker slutijo, da bi Badeni odbil tako prošnjo. Takó ne ostaje drugega, kakor da izražajo občine poslancem zaupanje in jih spodbujajo, da bi vstrajali pri obstrukciji.

Kvota in Madjari. Grof Badeni je bil 1 dan zopet v Budapešti, a tvrdijo, da radi kvote ni opravil ničesar z Banffyjem. Bil je ondi tudi pri cesarju, kateremu je menda poročal tudi o postopanju v drž. zboru, cesar se je neki neugodno izrazil o nemški opoziciji. Madjari umetno dajejo sebi pogum, da bi se ne povišala kvota.

Galicija. Tudi Malorusi niso zadovoljni s postopanjem Mladočehov, ki drže s Poljaki tudi tam, kjer je to očitna krivica nasproti Malorusom. Zamerili so Mladočehom, da so glede volitev glasovali za Poljake ugodno.

Hrvatska. Volitive so se zvršile pod največjim vladnim pritiskom, in se je, kakor na Ogerskem, prelivala tudi kri, in so zaprli mnogo kmetov in tudi drugih.

Listi so se vsak dan konfiskovali, in „Obzor šteje sedaj 740 zaplemb! Kljubu vsemu prosledovanju je zjedinjena opozicija priborila 25 mandatov, v tem ko je vladnih pristašev 56, od teh 23 Srbov, 2 sta divjaka, tudi Frankovec sta samo 2. Torej se je opozicija „čistih“ pravašev vendar otresla. Sedaj bi bil čas, da bi se opozicija vsaj nekoliko dogovorila s srbsko stranko. Sicer je banova politika po opoziciji dobila takó ali tako velik vdarec, in ta bi se kazal še očitniše, da bi ne bilo tolikega vladnega terorizma.

Velevlasti, Turčija in Grška. Grška je bila prisiljena prevzeti posredovanje velevlastij pri sultanu. Ta je dovolil v premirje, in car Nikolaj se mu na tem posebe zahvalil. Prve dni premirja pa še ni bilo pravega miru, in je turška vojska utrdila si ugodno mesto v Tesaliji in Epiru. Turčija pa je zahtevala preveliko odškodnino (kakih 160 mil. gld.) vrhu tega še zemljo v Tesaliji itd. Velevlasti so uže odgovorile, da privolé v primerno popravljenje mejnikov v Tesaliji, ne pa v odvzetje zemelj, ki pripadajo Grški po prejšnjih pogodbah, in le v toliko odškodnine, kolikor je je imela Turčija, in kolikor je zmorejo dati finančne razmere Grške. Dogovor za stalni mir se kmalu završi, in velesile ne dopusté, da bi Turčija nadaljevala vojno. Petrograjski „Свѣтъ“ prvai, da sedaj ima Nemčija velik vpliv v Čarjigradu, da je vojna škodovala Rusiji; s tem, da je zmagala Turčija, se je poslednja okrepila, in to je le na škodo nadaljnjemu razvoju na Balkanu. V obče pa slovanski listi obžalujejo, da velesile niso zabranile vojne, in da je Turčija s svojo nemarnostjo zakrivila lehkomišljeno postopanje Grške.

Rusija. Kakor znano, je bil v Rusiji letos obči narodni popis (štetje) po vsej Rusiji. O rezultatih so uže začeli premišljovati. Našteli so vseh duš 129,211.000. Iz tega števila prihaja na 50 gubernij Evropske Rusije več nego 94 mil. duš, več nego 2 in pol mil. na Finlandijo, 9,440.000 na 10 poljskih gubernij, 9,720.000 na 11 gub. in dežel Kavkaza, 4,180.000 na Turkestan in Zakaspiško ozemlje, 3,415.000 na vso ostalo Sibir. Prirast naseljenja imperije od popisa 1851. l. do popisa 1897. sestavlja 93 odstotkov. Če dodamo še 4 leta, bo se ravno podvojilo v 50 letih. „Svet“ pristavlje, naseljenje se je množilo sosebno ob mejah, ne pa toliko v središču, in da bode treba iskati vzrok temu dejstvu.

Govorili so o izpremembah porotnih sodišč; sedaj pa je uže vidno, da ostane pri njih dosedanji osnovi.

Tudi v Rusiji uže pojema tvorna sila narodnega pesništva, in iz naroda proizredše pesmi se tudi tu uže izgubljajo. Zato pa je vstanovljena posebna komisija od vlade same, da pošilje veččake nabirat pesmi in napeve v razne kraje. Jedna knjiga se je uže natisnula, a sledile bodo druge.

Umrl je N. A. Ljubimov, vseučilični prof. fizike, ki je zajedno znan kot zaslužen publicist, sotrudnik in somišljenik Katkova.

Književnost.

„Český dělník“. Orgán narodního Dělnictva českoslovanského. Ta list, polumesečník je nov in se postavlja v nasprotje z židovsko internacionalo, vladajočo v sedanji, zlasti nemški socijalni demokraciji, ter hoče družiti delavske interese z narodnimi. Izhaja v Pragi in stoji po pošti 1 gld. na leto — Isto smer ima takisto novi list: „České Dělnické Listy“, izhaja v Pragi in stoji tudi 1 gld. na leto. Da se češki delavci postavljajo na noge proti internacio-

nali, temu dali so povod še posebe socijalni demokrati češke krvi, ker so se celó v državnem zboru zaničljivo izražali o češkem hist. pravu. Tudi mi iskreno pozdravljamo nova glasila čeških delavcev in jih priporočamo tistim jugoslovanskim delavcem, ki bez težave umejo češki.

„Вопросы философии и психологии“. Izšla je za leto 1897. uže II. knjiga (za mart in april). Obseza: A. П. Введенский. Обь атеизмъ въ философиі Спиноцы. — Б. И. Чичеринъ. Существо и методы идеализма. — И. Я. Гротъ. Понятія души и психологической энергіи въ психологии. — А. П. Тиляковъ. Предсмертныя мысли нашего вѣка во Франціи. — В. Е. Вальденбергъ. Основанія макіявелизма. — М. В. Безобразова. Что такое введеніе въ философію? — П. П. Соколовъ. Факты и теорія цвѣтнаго слуха. — Полемика. — Критика и библиографія itd. Glej „Književnost“ št. 5. „Slov. Sv.“

„Наша родина“. Иллюстрированный сборникъ для простонародного читанья. Составилъ Григорій Купчанко, редакторъ-издатель газетъ: „Просвѣщеніе“ и „Вѣнчокъ“ въ Вѣднѣ. I. Вѣднѣ 1897. Стр. 236, 8°. Zaglavja vsebine: Славяне. — Австро-Угорія. — Русски въ Буковинѣ. — Русски в Галичинѣ. — Русски Угоріи. — Последнее слово. — Ilustracije in zemljepisni listi. — Pisatelj pravi v predgovoru, da se knjiga imenuje „Rodina“ radi tega, ker podaje vse, kar se dostaje doma, domače zemlje, rodnega jezika, govorjenega in pisanega, vere, narodnih običajev itd. Posvečuje knjigo preprostemu narodu, ker misli, da to, kar je v njej, je potreba znati vsakemu Rusu, tudi ne izšolanemu. Pisana je zares preprosto na maloruskem jeziku in tudi z novejšim pravopisom tega narečja, katero je kaj lahko umljivo tudi in zlasti Slovincem. Knjiga govori samó o Rusih avstro-ogerskih; pisatelj pa obeta tudi knjigo o Rusih v Rusiji in poseben spis o ameriškanskih Rusih, katerih je sedaj okolo pol milijona. V obče zanimiv podatek je tudi v zaglavju „Slavjane“, kjer kaže na slavjanska plemena, njih začetna žilišča, njih nekdanje države itd. Ruskim množicam je delo namenjeno, a zajemati morejo iz njega tudi naobraženci. Neruski Slavjani se morejo mnogo, mnogo naučiti iz knjige; saj jim je takó malo znanega o maloruskem narodu in njegovih svojstvih. Jeden nemški list je naznanil to knjigo, rekši, da niti Nemci nimajo doslej tako zasnovanega, prostemu narodu namenjenega izdanja, kakoršno je to. Priporočamo knjigo Slavjanom v obče. Stoji 2 gld. in se naroča po knjigarnah ali pri pisatelju pod adreso: An die Administration der Zeitschrift „Prosvesczenije“, Wien I. Hauptpostlagernd.

„Наука“. Иллюстрированный журналъ для рускаго народа. Nr. 1, 2 и 3. Za prve 3 mesece 1897. Str. 1—92. Obseza med drugim: Памятникъ Императору Николаю I. въ Кіевѣ. — Аполлонъ Николаевичъ Майковъ. — Чума (pestis bubonica). — Объявленіе ц. к. Технологическаго промышленнаго музея въ Бѣнѣ, касающагося башмачниковъ и столяровъ. — Словарь славныхъ людей. — Честные господа. — Itd. Stoji na leto 5 gld. Adresa: Redaction der „Наука“ in Wien, VIII/2 Alserstrasse 39.

„Русская Библиотека.“ Выпускъ II. и

III. (Фебраль и Мартъ.) Продолженіе романа: Забытая крѣпость. (Стр. 65—192.) Izhaja mesečno v Levovu in stoji na celo leto 2 gld. 40 kr. Adresa: Издательство „Русской Библиотеки“ во Львовѣ (Lemberg), Русская ул., 13.

Akad. tehn. društvo »Triglav« v Gradcu si je za letni tečaj 1897. izvolilo v odbor te-le člane: predsednik; phil. Karol Verstovšek; podpredsednik: med. Zmag. Kac; tajnik: phil. Davorin Majcen; blagajnik: med. Fran Čeh knjižn.: phil. Janko Koštiál; gosp.: iur. Rud. Potočnik; odb. nam.: iur. Miroslav Juvančič; pregledn.: phil. Ivan Arneje in med Pr. Pertot; častni sodniki: phil. Jože Wester, iur. M. Senčar in Fr. Cvetko, med. Jak. Frlan in Milan Papež.

„Slovenija“. Odbor slov. akad. društva »Slovenija« na Dunaju je za letni tečaj 1896. sestavljen takó-le: Predsednik: iur. Metod Dolénc; podpredsednik: phil. Ivan Košnik; tajnik: phil. Anton Jeršinovič; blagajnik: iur. Matija Marinček; knjižničar: phil. Hinko Vodnik; arhivar: iur. Josip Ferjančič; gospodar: med. Josip Stojc; namestnika: phil. Filip Gašparin; iur. Ivan Varl.

Pri upravnistvu „Slov. Sveta“ je po nekoliko odtisov še vseh letnikov „Slov. Sveta“; oddajejo se po znižani ceni 2 gld. 50 kr. letnik; l. 1896 izšedših 17 št. za 1 gld. — L. 1896 je bila v „Slov. Svetu“ tiskana razprava: „Naši knjižni grehi.“ Spisal M. M. Hostnik, profesor v Rusiji. Spis smo posebe odtisnuli, in stoji knjižica (32 str.) 12 kr. s poštnino vred. Kdor se naroči na 10 odtisov skupej, dobi 1 po vrhu. — Isti prof. Hostnik je izborno na ruski jezik preložil Levstikovega „Martina Krpana“; knjižica stoji 15 kr. — „Rusko pravopisanje za učeče se.“ Strokovno rusko razpravo poslovenil dr. Jenko, oddajemo po 10 kr.

Tudi imamo še nekoliko iztisov 100 vel. strani obsežajoče knjižice „Das Parteiwesen der Slaven in Böhmen“. Stoji po znižani ceni 55 kr. iztis. Gledé na bližajočo se važno dobo avstro-ogerskih parlamentov, posebno pa Dunajskega državnega zbora, priporočamo to znamenito razpravo, ki podaje zgodovinsko kritiko vseh dosedanjih programov različnih strank, zajedno zgodovinski pregled o državnem pravu Čehoslovanov, Hrvatov, Malorusov. Razpravo je spisal genijalen državnik, ki se je skrtil pod ime „avstrijskega rodoljuba.“

Opomnja upravnistva. Le malo naročnikov, zaostavših več časa z naročnino, se je odzvalo našim opominom. Prisiljeni bodemo še nadalje z imeni na dan.

Nekateri stari naročniki so nam letos vrnuli list, a pozabili, da so nam ostali naročnino za več let dolžni. Tisti, katerih se dostaje ta opomnja, nadajamo se, da vendar, uže po taktu dostojnosti, izpolnijo svojo dolžnost. Saj se prištevajo k naobraženim rodoljubom.

Naše prijatelje in somišljenike vljudno prosimo, da bi širili „Slov. Svet“ med rojaki.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja v 10. in 25. dan vsakega meseca, in sicer na 16 straneh. Stoji za vse leto gld. 5, pol leta gld. 2.50 četrt leta gld. 1.25. — Za učitelje, učiteljice in dijake za vse leto 4, za pol leta 2 in za četrt leta 1 gld. — Posamične številke se razpošiljajo po 20 kr. — Zunaj Avstro-Ogerske na leto 6 gld. 50 kr. — Inserate sprejema upravnistvo. — Naročnina, reklamacije in vsakovrstna pisma naj se pošiljajo F. Podgorniku na Dunaj (Wien), VII., Hofstallstrasse Nr. 5.